

**ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ**

ДЯЧЕНКО СВІТЛАНА АНАТОЛІВНА

УДК 351.72:336.1:352](477)

**РОЗВИТОК СИСТЕМИ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

Спеціальність: 25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

на здобуття наукового ступеня

доктора наук з державного управління

КИЇВ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національній академії державного управління при Президентові України.

**Науковий
консультант:**

доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Бодров Володимир Григорович,
професор кафедри економіки підприємства навчально-
наукового інституту економіки, оподаткування та митної
справи Університету державної фіскальної служби
України.

**Офіційні
опоненти:**

доктор наук з державного управління, доцент
Горник Володимир Гнатович,
директор навчально-наукового інституту управління,
економіки та природокористування Таврійського
національного університету імені В. І. Вернадського,
м. Київ;

доктор наук з державного управління, професор
Івашова Людмила Миколаївна,
професор кафедри публічного управління та митного
адміністрування Університету митної справи та фінансів,
м. Дніпро;

доктор наук з державного управління, професор
заслужений діяч науки і техніки України
Семенченко Андрій Іванович,
директор Інституту вищих керівних кадрів Національної
академії державного управління при Президентові
України, м. Київ.

Захист відбудеться *09 грудня 2020 року о 12-й годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.891.02 в Інституті підготовки кадрів державної служби зайнятості України за адресою: м. Київ, вул. Нововокзальна, 17.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України за адресою: м. Київ, вул. Нововокзальна, 17.

Автореферат розісланий *07 листопада 2020 року*.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. З. Масик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РАБОТИ

Актуальність теми. Децентралізація державного управління як одна з ключових реформ, що проводяться в Україні впродовж останніх років, передбачає надання автономії місцевим органам влади у формуванні та використанні місцевих бюджетів, удосконалення регулювання міжбюджетних відносин, покращення управління процесами формування, розподілу та використання фінансових ресурсів на місцевому рівні для розбудови спроможної, ефективної, прозорої та підзвітної системи управління місцевими фінансами, зорієнтованої на досягнення цілей сталого розвитку.

Децентралізація у сфері управління місцевими фінансами здійснюється на основі розподілу компетенцій між державними органами та місцевим самоврядуванням за принципом субсидіарності, запровадження нових видів трансфертів, встановлення нової системи вирівнювання за закріпленими загальнодержавними податками, переходу на дворівневу модель міжбюджетних відносин.

У зв'язку із завершенням процесу об'єднання територіальних громад, утворенням у 2020 році нового районування актуалізується необхідність удосконалення та наукового обґрунтування механізмів державного управління місцевими фінансами, що обумовлює потребу у формуванні сучасної концепції фінансової децентралізації, розробці науково обґрунтованих теоретичних, методологічних і практичних рекомендацій щодо зміцнення фінансової спроможності місцевого самоврядування, формування нових прогресивних відносин в управлінні бюджетними ресурсами, мотивації органів місцевого самоврядування до нарощування дохідної бази місцевих бюджетів. Крім того, євроінтеграційна політика України передбачає впровадження європейських стандартів місцевого самоврядування в частині фінансової децентралізації, коли кожна місцева рада отримує права і зобов'язана приймати рішення стосовно наповнення своїх бюджетів та фінансування видатків, має підтримувати партнерство та співпрацю між місцевими органами влади та іншими зацікавленими сторонами.

Окремо слід зазначити, що гальмування розвитку економіки під час карантину та запроваджені у зв'язку з пандемією зміни до законодавства негативно вплинули на наповнення місцевих бюджетів. Це вимагає перегляду видатків, окреслення шляхів подолання негативних наслідків пандемії COVID-19, збалансування місцевих бюджетів.

Проблематика місцевих фінансів як складової публічних фінансів завжди перебувала в центрі уваги вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі науки державного управління. Теоретичні та практичні аспекти управління місцевими фінансами, розподіл видатків між рівнями влади, державне управління у сфері міжбюджетних відносин, функції місцевого самоврядування в управлінні фінансами та інші питання розглядаються в роботах таких вітчизняних учених, як: В.Андрущенко, В.Бодров, Т.Бондарук, З.Варналій, Н.Васильєва, Г.Возняк, І.Волохова, М.Гапонюк, В.Горник, І.Дегтярьова, А.Дегтяр, Г.Дмитренко, Л.Івашова, Я.Казюк, О.Кириленко, В.Кравченко, І.Луніна, В.Опарін, К.Павлюк, Д.Полозенко,

І.Сало, А.Семенченко, С.Слухай, О.Сунцова, В.Удовиченко, В.Федосов, А.Халецька, А.Чорновол, С.Чукот, С.Юрій та ін.

Методологічні засади державного управління процесами децентралізації і деконцентрації влади розглядаються в роботах В.Бакуменка, В.Вакуленка, Р.Войтович, П.Ворони, Н.Діденко, Т.Забейвороти, А.Лелеченко, В.Мамонової, А.Мунько, Л.Новак-Каляєвої, Ю.Пасічника, В.Поліщука, С.Романюка, С.Серьогіна та ін.

Різні аспекти фінансових відносин органів місцевого самоврядування в контексті реформи децентралізації висвітлюються в працях Ж.Белец, О.Бобровської, О.Бурцевої, Ю.Глущенко, М.Гончаренко, В.Гошовської, К.Дубич, Б.Данилишина, В.Колтун, М.Латиніна, М.Лахижі, О.Линдюк, І.Лопушинського, О.Матвеєвої, Н.Олійник, І.Чугунова та ін.

Проведення фінансової децентралізації, становлення та розвиток управління фінансами на рівні місцевого самоврядування досліджується такими зарубіжними науковцями, як: Г.Блохлігер, Дж.Бокс, В.Бокке, Ч.Браун, Дж.Б'юкенен, А.Вангер, М.Гріндл, Б.Даффлон, Г.Мазібуко, Р.Масгрейв, У.Оутс, П.Самуельсон, Дж.Селлерс, Дж.Стігліц, Ч.Тібу, Х.Циммерман, Ф.Фукуяма, А.Шах, Й.Шумпетер та ін.

Водночас, віддаючи належне фундаментальним і теоретико-прикладним здобуткам зазначених науковців, аналіз наукової літератури засвідчив, що існує нагальна потреба у проведенні системного дослідження процесу розвитку місцевих фінансів України в умовах децентралізації державного управління щодо розмежування сфер відповідальності державних та місцевих органів влади, виконання органами місцевого самоврядування бюджетних повноважень і відносин з державним бюджетом, підвищення автономності місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів на місцевому рівні.

Зокрема, потребують теоретичного обґрунтування положення та практичні рекомендації щодо розподілу дохідних, податкових і видаткових повноважень між органами місцевого самоврядування і державною владою в умовах фінансової децентралізації та посилення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування з питань бюджетного планування, аналізу бюджетної та податкової політики, оцінки результативності бюджетних програм.

Відкритими залишаються питання щодо законодавчого визначення та організаційного забезпечення фінансових функцій держави, переданих на виконання органам місцевого самоврядування; сфер фінансової відповідальності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування субрегіонального рівня; чіткого й вичерпного переліку власних та делегованих повноважень органів місцевого самоврядування; забезпечення оптимального і справедливого розподілу фінансових ресурсів між бюджетами та збалансування їх фінансових можливостей; посилення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування з питань надання місцевих гарантій; запровадження механізму контролю з боку громадськості за управлінням місцевими фінансами.

Актуальність поставлених проблем набуває надзвичайно важливого значення, а їх вирішення має науково-практичну цінність у процесі децентралізації державного управління та розвитку системи місцевих фінансів України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до планів наукових досліджень кафедри економічної політики та врядування Національної академії державного управління при Президентіві України як складова фундаментальних робіт: «Управління інституційними змінами в системі державних фінансів України в умовах євроінтеграції» (ДР № 0115U004060), в якій автором досліджувалися світові тенденції розвитку міжбюджетних відносин і проблеми зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів України; «Формування та розвиток системи публічного управління національною економікою в умовах імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом» (ДР № 0117U002868), де автором на основі вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, чинного європейського законодавства у сфері організації місцевих фінансів та практики його реалізації проаналізовано порядок формування місцевих фінансів органів публічної влади, охарактеризовано зміст європейських стандартів у цій сфері та надано науково обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення організації місцевих фінансів в Україні, що засвідчено довідкою про участь у науково-дослідних роботах Національної академії державного управління при Президентіві України № 214 від 02.07.2020 р.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методологічних засад та розробка науково-практичних рекомендацій щодо формування й реалізації механізмів розвитку системи місцевих фінансів України в контексті децентралізації державного управління.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- узагальнити теоретичні надбання вітчизняних і зарубіжних учених щодо формування категорійного апарату та конкретизації сутності місцевих фінансів;
- висвітлити європейський досвід та провести порівняльний аналіз стандартів організації місцевих фінансів;
- дослідити методологічні засади управління місцевими фінансами в умовах децентралізації державного управління, зарубіжні моделі управління міжбюджетними відносинами;
- проаналізувати розвиток основних фінансових інститутів місцевого самоврядування;
- розглянути нормативно-правове забезпечення процесів фінансової децентралізації в Україні та з'ясувати проблеми й перспективи реформування місцевого самоврядування і територіальної організації влади в Україні;
- охарактеризувати особливості функціонування механізму державного управління в системі міжбюджетних відносин;
- розкрити перспективи розвитку механізмів управління місцевими фінансами та розробити концептуальні підходи до формування моделі фінансової децентралізації в Україні;
- розробити науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні.

Об'єктом дослідження є система місцевих фінансів України.

Предмет дослідження – розвиток системи місцевих фінансів України в контексті децентралізації державного управління.

Методи дослідження. Дисертаційна робота виконувалася за допомогою сучасних теоретико-пізнавальних методів, діалектики процесів державного управління та місцевого самоврядування в умовах фінансової децентралізації та реформування місцевих фінансів. Історичний та логічний методи, методи абстрактного та конкретного аналізу вжито при визначенні сутності місцевих фінансів, розкритті еволюції їх розвитку, ідеології фінансової автономії місцевих органів влади та теоретико-методологічних засад організації фінансових відносин органів місцевого самоврядування. Методи аналізу та синтезу, порівнянь, економіко-статистичного аналізу застосовано при дослідженні європейських стандартів організації місцевих фінансів, зарубіжних моделей управління міжбюджетними відносинами, основних фінансових інститутів місцевого самоврядування України, розподілу видаткових повноважень між рівнями влади, чинної системи фінансування суспільних благ із місцевих бюджетів України, джерел фінансування видатків місцевих бюджетів, місця та ролі міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів України. Розробку концепцій, моделей, схем та шляхів подальшого реформування фінансових відносин органів місцевого самоврядування та системи публічного управління місцевими фінансами здійснено з використанням історичного, логічного, дедуктивного методів, системного аналізу та синтезу, моделювання. У дослідженні було використано положення теорії суспільного вибору, суспільних благ та структурно-функціональний підхід для удосконалення методології визначення ступеня фінансової децентралізації, управління бюджетними коштами в умовах децентралізації.

Інформаційною базою дисертаційної роботи є матеріали Міністерства фінансів України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерства розвитку громад та територій України, Міністерства цифрової трансформації України, Державної фіскальної служби України, Державної податкової служби України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, законодавчі та нормативні акти з питань організації місцевих фінансів України, наукові здобутки вітчизняних та зарубіжних учених, матеріали науково-практичних конференцій, міжнародних організацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад та розробці науково-практичних рекомендацій щодо формування й реалізації механізмів розвитку системи місцевих фінансів України в контексті децентралізації державного управління.

Найбільш вагомими результатами, які характеризують наукову новизну дисертації, є такі:

вперше:

- розроблено концепцію формування моделі фінансової децентралізації в Україні, яка включає методологічну (місію, цілі, завдання, принципи, процедури), інституційну (організаційно-правове та інструментальне забезпечення) та функціональну (прогнозування бюджетних потреб та моделювання системи місцевих податків і зборів, стимулювання господарської діяльності для збільшення надходжень до місцевих бюджетів, визначення ставок місцевих податків і зборів, адміністрування податкових надходжень, акумуляція неподаткових надходжень, перерозподіл місцевих фінансів) складові. Запровадження даного концепту

передбачає ефективну реалізацію державної політики у сфері місцевих фінансів та вирішуватиме низку ключових проблем сталого розвитку територій;

- розкрито механізм реалізації міжбюджетних трансфертів між органами місцевого самоврядування – розпорядниками коштів місцевих бюджетів, що здійснюється у формі позики/позички на основі домовленостей, досягнутих між органами місцевого самоврядування, з укладанням відповідного адміністративного договору, та механізм міжбюджетного співробітництва для фінансування спільних для кількох громад суспільних благ/ініціатив;

- визначено роль партисипативного бюджету як одного з основних інструментів реалізації співробітництва між органами місцевого самоврядування двох та більше територіальних громад і необхідність його законодавчого закріплення як інструменту фінансової децентралізації шляхом розробки порядку формування та використання партисипативного бюджету, зокрема обґрунтовано необхідність прийняття закону про норматив коштів, виділених на прийняття рішень за участю громадян, не менше 10% від бюджету розвитку, з подальшим збільшенням та доведенням протягом кількох років до 20 %;

- запропоновано структуру механізму фінансової децентралізації з використанням інструментів діджиталізації, який, на відміну від наявних, супроводжується належними програмними та апаратними засобами, характеризується комплексним застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що значно підвищує оперативність та ефективність реалізації місцевих фінансових програм, якість контролю за витратами, наповненням місцевих бюджетів;

удосконалено:

- алгоритм, процедури та умови реалізації міжбюджетних відносин по горизонталі між бюджетами одного рівня, що передбачає: прийняття рішення місцевою радою про залучення коштів для покриття бюджетного дефіциту шляхом отримання позики та/або позички з іншого бюджету; наділення повноваженнями виконавчого органу відповідної місцевої ради щодо звернення до визначеного в рішенні органу місцевого самоврядування іншої територіальної громади з метою отримання такої позики та/або позички; розгляд місцевою радою такого звернення про можливість надання позики та/або позички виключно за рахунок профіциту бюджету і лише для покриття дефіциту місцевого бюджету; декларування відповідних умов у рішенні місцевої ради;

- механізм фінансового вирівнювання міжтериторіальних диспропорцій у розподілі бюджетних ресурсів шляхом: розвитку нормативно-правової бази, що регламентує порядок формування обсягів трансфертів з урахуванням особливостей територій; забезпечення збалансованості місцевих бюджетів; формування державної політики в напрямі стимулювання податкового потенціалу територій; застосування механізмів публічно-приватного партнерства; зменшення частини соціального навантаження (субвенції соціального значення, освітня та медична субвенції) у трансфертах за рахунок економічного розвитку територій та ефективного використання фінансових, матеріальних та трудових ресурсів;

- механізми впровадження новітніх методик управління бюджетними процесами в умовах децентралізації, основними з яких є: перехід на бюджет

об'єднаної територіальної громади з бюджетів територіальних громад, які об'єдналися; управління бюджетними коштами в частині розподілу фінансової підтримки між бюджетами об'єднаних територіальних громад; управління бюджетними коштами територіальної громади, засноване на її фінансовій незалежності за рахунок надання додаткових джерел податкових надходжень, перерозподілених із загальнодержавних платежів на користь такої громади; управління місцевими бюджетами, що полягає у можливостях запозичень усіх бюджетів органів місцевого самоврядування, насамперед бюджетами об'єднаних територіальних громад; громадський контроль у сфері місцевих бюджетів;

- інституціональну модель управління місцевими фінансами в контексті децентралізації державного управління, що включає: взаємовідносини між органами управління різних рівнів; нормативно-правове забезпечення розвитку місцевих фінансів; перехід на середньо- і довгострокове бюджетне планування; дворівневу структуру міжбюджетних відносин; розподіл повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування за принципом субсидіарності; різноманітні моделі та форми співпраці органів місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення, інших інститутів громадянського суспільства у процесі реалізації повноважень щодо управління місцевими фінансами;

набули подальшого розвитку:

- понятійно-категоріальний апарат теорії державного управління в контексті визначення таких дефініцій: «партисипативний бюджет» як план формування та використання протягом бюджетного періоду фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, що входять до законодавчо закріпленого переліку завдань та функцій органів місцевого самоврядування, але виконання і реалізація яких не може бути забезпечена за рахунок одного місцевого бюджету, або виконання та реалізація яких пов'язана із здійсненням дій та заходів на території кількох територіальних громад; «управління фінансовими ресурсами територіальних громад» як сукупність взаємопов'язаних способів, методів та інструментів, застосовуючи які суб'єкти управління взаємодіють з метою забезпечення ефективності, прозорості й відкритості процесу формування та використання фінансових ресурсів громад; «місцеві фінанси» як економічні відносини між органами місцевого самоврядування, державною владою, фізичними та юридичними особами, пов'язані з розподілом і перерозподілом частки вартості створеного в суспільстві валового внутрішнього продукту з метою задоволення потреб населення в суспільних благах; «механізм державного управління в системі міжбюджетних відносин» як динамічний прояв управлінського впливу суб'єкта публічного управління (орган державної влади або орган місцевого самоврядування) на керований об'єкт (бюджет відповідного рівня) за допомогою реалізації сукупності інструментів публічно-управлінського впливу на систему бюджетних відносин як у горизонтальній, так і вертикальній площині з метою пошуку оптимальних напрямів перерозподілу бюджетних коштів між бюджетами різних рівнів (у тому числі, але не виключно з метою покриття бюджетного дефіциту);

- суб'єктно-об'єктна структура відносин у системі управління місцевими фінансами України на основі багаторівневого підходу до градації суб'єктів (державного, регіонального, субрегіонального та рівня місцевого самоврядування),

яка обґрунтовує необхідність удосконалення системи з позиції зміни «вертикальних» зв'язків між органами влади на «горизонтальні» та посилення ролі органів місцевого самоврядування;

- розширення таких компетенцій органів місцевого самоврядування: розпорядження надлишком місцевих коштів, що сформувався у вигляді профіциту місцевих бюджетів; запровадження на договірних засадах міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами одного рівня; закріплення у власності територіальної громади місцевих податків, зборів і прямих надходжень від використання ресурсів громади; запровадження консолідованого нерегулярного місцевого податку як елемента фінансової децентралізації та ін.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані для підготовки й узгодження управлінських і суспільно-політичних рішень щодо розвитку системи місцевих фінансів України в процесі розробки й оновлення нормативно-правових документів з питань міжбюджетних відносин та міжтериторіального співробітництва в контексті децентралізації державного управління.

Теоретико-методологічні розробки та науково-практичні рекомендації автора впроваджено в діяльність: Державної фіскальної служби України (довідка № 40216/6/99-99-25-04-15 від 21.08.2019 р.); Житомирської обласної державної адміністрації (довідка № 7061/2-19/49 від 11.11.2019 р.); Києво-Святошинської районної державної адміністрації Київської області (довідка № 07-34/3338 від 06.11.2019 р.); Боярської міської ради Київської області (довідка № 02-10/3465-05 від 07.11.2019 р.); Фастівської міської ради Київської області (довідка № 06-33/5993 від 20.11.2019 р.); Шумської об'єднаної територіальної громади Тернопільської області (довідка № 02-13/1510 від 18.11.2019 р.); Національної академії державного управління при Президентові України (довідка № 1/19-09-18 від 07.07.2020 р.); Інституту підвищення кваліфікації вищих керівних кадрів Національної академії державного управління при Президентові України (довідка № 23-11/533 від 10.02.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним авторським науковим дослідженням. Основні наукові положення, наукова новизна, практичне значення та зроблені автором висновки і рекомендації одержані на основі власних досліджень. З наукових праць, що були опубліковані у співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї, які є результатом особистої роботи автора. Особистий внесок автора у колективних працях деталізований у списку опублікованих праць.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційної роботи обговорені та отримали позитивну оцінку на наукових семінарах і круглих столах кафедри економічної політики та врядування Національної академії державного управління при Президентові України. Основні положення, висновки дисертації оприлюднені автором на: науково-практичній конференції за міжнародною участю «Інновації в державному управлінні: системна інтеграція освіти, науки, практики» (27 травня 2011 р., м. Київ); науковій конференції «Наука як ресурс модернізаційної стратегії держави» (16 травня 2012 р., м. Київ); щорічній Всеукраїнській науково-практичній конференції за міжнародною участю «Модернізація державного

управління та європейська інтеграція України» (25 квітня 2013 р., м. Київ); щорічній Всеукраїнській науково-практичній конференції за міжнародною участю «Місцеве самоврядування – основа сталого розвитку України» (16 травня 2014 р., м. Київ); науково-практичній конференції за міжнародною участю «Публічне управління: шляхи розвитку» (26 листопада 2014 р., м. Київ); щорічній Всеукраїнській науково-практичній конференції за міжнародною участю «Інституційне забезпечення кадрової політики у державному управлінні: становлення та розвиток» (29 травня 2015 р., м. Київ); Всеукраїнській науково-практичній конференції за міжнародною участю «Реформування публічного управління: теорія, практика, міжнародний досвід» (29-30 жовтня 2015 р., м. Одеса); щорічній науково-практичній конференції за міжнародною участю «Європейські принципи і стандарти підготовки публічних управлінців: орієнтири для України» (5-6 листопада 2015 р., м. Київ); IV міжнародному молодіжному науковому форумі «Україна у світі, світ про Україну» (25 березня 2016 р., м. Київ); науково-практичній конференції за міжнародною участю «Проблеми розвитку публічного управління в Україні» (15 квітня 2016 р., м. Львів); Всеукраїнській науково-практичній конференції за міжнародною участю «Державна служба та публічна політика: проблеми і перспективи розвитку» (27 травня 2016 р., м. Київ); щорічній науково-практичній конференції за міжнародною участю «День інформаційного суспільства - 2016» (19 травня 2016 р., м. Київ); I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Економічний розвиток України: поступ у XXI століття» (29 березня 2017 р., м. Київ); щорічній Всеукраїнській науково-практичній конференції за міжнародною участю «Публічне управління: ціннісні орієнтири, стандарти якості та оцінка ефективності» (26 травня 2017 р., м. Київ); науково-практичній конференції за міжнародною участю «Національні цінності й національні інтереси в системі публічного управління» (12 жовтня 2017 р., м. Київ); щорічній Всеукраїнській науково-практичній конференції за міжнародною участю, присвяченій 100-річчю державної служби в Україні, «Публічне управління в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку» (25 травня 2018 р., м. Київ); II Міжнародній науково-практичній конференції «Економічні перспективи підприємництва в Україні» (18-19 жовтня 2018 р., м. Ірпінь); I Всеукраїнській науково-практичній конференції за міжнародною участю здобувачів вищої освіти та молодих вчених «Теорія та практика публічного управління та адміністрування у XXI сторіччі» (30 листопада 2018 р., м. Київ); щорічній Всеукраїнській науково-практичній конференції за міжнародною участю «Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів» (24 травня 2019 р., м. Київ); III Міжнародній науково-практичній конференції «Економічні перспективи підприємництва в Україні» (10-11 жовтня 2019 р., м. Ірпінь); Податковому конгресі «Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки» (12 грудня 2019 р., м. Ірпінь); щорічній міжнародній науково-практичній конференції «Україна 2030: публічне управління для сталого розвитку» (26-30 жовтня 2020 р., м. Київ).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковані дисертантом самостійно та у співавторстві в 59 наукових працях, зокрема: 3 монографіях (із них: одна – одноосібна), 20 статтях у наукових фахових виданнях

України; 5 статтях у наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку, з якого підготовлено дисертацію; 22 публікаціях у матеріалах і тезах наукових конференцій; 9 працях, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 576 сторінок. Обсяг основного тексту становить 449 сторінки. Дисертація містить: 29 таблиць, 42 рисунків та 7 додатків. Список використаних джерел налічує 567 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** розкрито актуальність теми, ступінь дослідження проблеми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Сформульовано мету, предмет, об'єкт та завдання дослідження. Охарактеризовано методологічну базу дослідження, визначено наукову новизну отриманих результатів, практичне значення, ступінь апробації результатів дослідження, публікацій за темою дисертації, визначено структуру та обсяг роботи.

У першому розділі - *«Теоретичні основи дослідження сутності місцевих фінансів»* - висвітлено еволюцію розвитку місцевих фінансів і визначено їх сутність та особливості, розглянуто ідеологію фінансової автономії місцевих органів влади в історичній ретроспективі, проведено порівняльний аналіз європейських стандартів організації місцевих фінансів і проведення реформ з децентралізації державного управління.

Визначено, що в сучасній науковій літературі місцеві фінанси досліджуються в контексті функцій, завдань і ролі органів місцевого самоврядування, що актуалізує такі питання як: розмежування повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування і доцільність надання окремих державних повноважень органам місцевого самоврядування з гарантуванням відповідного фінансового забезпечення їх виконання; окреслення складу та визначення обсягів фінансових ресурсів, які надходять у розпорядження органів місцевого самоврядування, забезпечення самостійності й ефективності місцевої влади у використанні бюджетних коштів.

Розглянуто ідеологію фінансової автономії місцевих органів влади в історичній ретроспективі, акцентовано увагу на тому, що існує прямий взаємозв'язок між розвитком демократичних інститутів та ефективністю господарської політики на місцях. Доведено, що фінансова автономія є основною формою реалізації принципів місцевого самоврядування і головним критерієм, який засвідчує наявність у них права прийняття рішень у сфері власних фінансів.

Проаналізовано низку критеріїв, на основі яких можна визначити масштаби, межі, рівні фінансової автономії місцевої влади, що встановлюються системою кількісних показників, зокрема коефіцієнтом податкоспроможності адміністративно-територіальної одиниці, який використовується у практиці багатьох зарубіжних країн. Доведено, що запропонована система показників фінансової автономії місцевих органів влади має стати інструментом як економічного аналізу, так і фінансового планування в Україні, враховуючи важливу закономірність, яка засвідчує взаємопов'язаність функцій місцевої влади та рівня її фінансової

автономії, а саме: обсяг фінансової компетенції місцевої влади має відповідати функціям і завданням, що на них покладаються.

Визначено, що організація місцевих фінансів – це тривалий і складний процес для будь-якої держави, на перебіг якого впливають історичні та національні чинники, різний рівень економічного й соціального розвитку, особливості національних правових систем. Так, європейські країни керуються спільними цінностями, які, зважаючи на їх загальне визнання, стали європейськими правовими стандартами місцевого самоврядування. В умовах євроінтеграції доцільно, щоб саме європейські стандарти місцевого самоврядування стали базисом та орієнтиром для проведення комплексу реформ в Україні, що передбачає децентралізацію державного управління, функціонування реального та дієвого інституту місцевого самоврядування, розвиток системи місцевих фінансів.

На основі порівняльного аналізу визначено, що українська система формування місцевих фінансів загалом збігається з аналогічними європейськими стандартами, але має свої особливості. Так, поряд із безсумнівними позитивними здобутками у напрямі організації місцевих фінансів (суттєве розширення дохідної бази місцевих бюджетів за рахунок закріплення нових видів надходжень, перехід на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом, розширення видаткових повноважень органів місцевого самоврядування тощо) мають місце невирішені проблеми – певна розбалансованість системи дотацій та субвенцій під час організації міжбюджетних відносин, несвоєчасне затвердження і неефективне використання деяких трансфертів та ін.

Доведено, що підвищення ефективності управління місцевими фінансами вбачається у подальшому розширенні фінансової автономії органів місцевого самоврядування, що означає збільшення дохідної частини власних бюджетів для фінансування видатків під час реалізації ними своїх повноважень; оптимізацію структури місцевого оподаткування; затвердження єдиного уніфікованого механізму визначення та справляння місцевих податків.

Визначено, що нормативно-правові акти України у сфері місцевого самоврядування та управління місцевими фінансами мають розроблятися з обов'язковим урахуванням відповідних правових актів Ради Європи. Це передбачає здійснення комплексних заходів щодо приведення національного законодавства України у відповідність із європейськими правовими стандартами місцевого самоврядування, врахування принципів організаційної, правової та фінансової автономії органів місцевого самоврядування, що має бути відображено у змінах до Конституції України (щодо децентралізації влади). Крім цього, Україна, як держава - член Ради Європи, має провести роботу з ратифікації та імплементації нових правових документів у сфері місцевої та регіональної демократії.

У другому розділі - *«Методологічні засади управління місцевими фінансами»* - обґрунтовано системний підхід в організації управління місцевими фінансами, охарактеризовано децентралізацію державного управління як передумову ефективного функціонування місцевих фінансів, розкрито методи, принципи та інструменти управління місцевими фінансами в сучасних економічних системах, досліджено зарубіжні моделі управління міжбюджетними відносинами.

Розглянуто механізм формування місцевих фінансів, шляхи залучення жителів територіальних громад до управління справами й обґрунтовано, що управління фінансовими ресурсами територіальних громад є сукупністю взаємопов'язаних способів, методів та інструментів, застосовуючи які суб'єкти управління взаємодіють з метою забезпечення ефективності, прозорості й відкритості процесу формування та використання фінансових ресурсів громад.

Визначено, що систему управління фінансовими ресурсами органів місцевого самоврядування доцільно класифікувати за такими ознаками: за походженням; за мірою взаємодії із зовнішнім середовищем; за розміщенням у просторі та часі; за ступенем планування; за обсягом. Така класифікація дає можливість визначати, на основі якої системи здійснюється управління фінансовими ресурсами, або ж застосувати той чи інший вид системи управління для контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування.

Запропоновано структуру системи управління місцевими фінансами, в якій відображено головні складові досліджуваної системи та визначено, що процес фінансової децентралізації має бути спрямований не лише на передачу функцій, фінансових повноважень, фінансових ресурсів та відповідальності від державної влади органам місцевого самоврядування, а й жителям територіальних громад, створеним ними органам самоорганізації населення та іншим організаціям громадян. Останні, нарівні з органами місцевого самоврядування, повинні мати право самостійного формування та використання фінансових ресурсів для реалізації взятих на себе ініціатив соціально-економічного розвитку територіальних громад. Для цього запропоновано внести відповідні зміни до законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про органи самоорганізації населення», Податкового, Господарського та Бюджетного кодексів України.

Розглянуто методологічні аспекти фінансової децентралізації та деконцентрації, обґрунтовано основні принципи фінансової децентралізації, серед яких: ефективна та прозора фінансова діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, що виключає дублювання функцій, здійснення неефективних дій, збільшення бюрократичного апарату; відповідальність органів місцевого самоврядування за виконання власної компетенції з надання суспільних благ; максимальна передача прав, функцій та відповідальності щодо фінансової діяльності місцевому самоврядуванню за умов збереження єдності держави; залучення населення до участі у вирішенні місцевих та регіональних справ; пріоритет розвитку суспільного саморегулюючого фінансового механізму над бюрократичним державним фінансовим механізмом; забезпечення гарантованого Конституцією України рівня життя в усіх регіонах держави; нівелювання диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів України таким чином, щоб не завдати шкоди розвинутих регіонам (за Парето-ефективністю); досягнення відповідності в обсягах переданих повноважень щодо здійснення видатків та мобілізації необхідних фінансових ресурсів на той рівень влади, який охоплює площу (ареал) доступності суспільних благ для споживачів тощо.

Запропоновано матрицю функцій органів місцевого самоврядування, що дозволяє деталізувати їх діяльність, конкретизувати зміст, побудувати моделі управління місцевими фінансами, створити організаційні форми і схеми впливу на

фінансові ресурси та здійснювати за необхідності перегляд наявних механізмів управління.

Проаналізовано методи управління місцевими фінансами, які систематизовано за групами: методи, що забезпечують безпосередню участь органів місцевого самоврядування в управлінні місцевими фінансами; методи формування, відтворення й ефективного використання фінансового потенціалу; методи узгодження інтересів органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, господарюючих суб'єктів і мешканців; фіскальні методи формування місцевих фінансових ресурсів; методи організації руху потоків фінансових ресурсів; методи формування дохідної та видаткової частин бюджету; методи розподілу акумульованих фінансових ресурсів за органами управління, напрямами і розпорядниками бюджетних коштів; методи аналізу, контролю та аудиту за дотриманням параметрів руху потоків фінансових ресурсів і їх кінцевих результатів; методи, що спрямовуються на створення умов для формування та розвитку джерел фінансових ресурсів муніципального утворення (встановлення місцевих нормативів забезпечення фінансовими ресурсами, податкових пільг, стандартів ефективності використання фінансових ресурсів); статистичні й економіко-математичні методи (методи порівняння, використання абсолютних і відносних показників, балансові методи, методи побудови динамічних рядів, графічні, табличні).

Доведено, що зміна системи управління місцевими фінансами як однієї з підсистем управління в місцевому самоврядуванні повинна враховувати особливості заходів щодо децентралізації. Управлінські заходи мають розглядатися в їх системній взаємодії з урахуванням численних факторів та альтернативних рішень, що впливають на стан фінансового забезпечення на місцях. Це дозволить розглядати варіанти організації й управління фінансовими процесами, надати їм системного упорядкування, розширити сферу впливу та відповідальності органів місцевого самоврядування за стан фінансового забезпечення, визначити можливості розширення місцевих фінансових ресурсів.

Аналіз зарубіжного досвіду регулювання міжбюджетних відносин виявив низку прогресивних елементів, імплементація яких у вітчизняну практику організації бюджетних відносин здатна суттєво підвищити фінансову спроможність органів місцевого самоврядування та якість управління бюджетом.

Здійснено класифікацію моделей бюджетних відносин, які склалися у світі, за способом формування дохідної частини. Зокрема, виділено зарубіжні практики, які можуть бути імplementовані в Україні, а саме: досвід Німеччини щодо використання вертикальних додаткових федеральних трансфертів та грантів як елементу стабілізації міжбюджетних відносин, вирівнювання фінансових умов територіального розвитку шляхом використання спеціальних трансфертів для менш розвинених регіонів; досвід Швеції стосовно наділення органів місцевого самоврядування повноваженнями з установаження податків та їх адміністрування, в тому числі й кореляції податкових ставок; практика горизонтальних міжбюджетних трансфертів у Франції, яка суттєво підвищує економічний потенціал і фінансову спроможність регіонів та територіальних громад, практика розрахунку та визначення величин податкового потенціалу при розподілі надлишку національного доходу як показника ефективності діяльності органів місцевого самоврядування;

досвід Австрії у визначенні рівня та пропорції розподілу податків між бюджетами різних рівнів; досвід Словаччини щодо запровадження максимального рівня прозорості використання бюджетних коштів органами місцевого самоврядування.

У третьому розділі - *«Сучасний стан і тенденції публічного управління системою місцевих фінансів України»* - проаналізовано розвиток основних фінансових інститутів місцевого самоврядування в Україні, нормативно-правове забезпечення процесів фінансової децентралізації та її рівень у контексті реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, розглянуто особливості функціонування механізму державного управління в системі міжбюджетних відносин в Україні.

Визначено, що до основних фінансових інститутів місцевого самоврядування слід віднести: інститут місцевих бюджетів як основний інститут, на базі якого формуються всі фінансові ресурси місцевого самоврядування; інститут позабюджетних фондів, які додатково до бюджету дозволяють забезпечити необхідними фінансовими ресурсами територіальні громади, передусім на основі їх цільового призначення; інститут податкових платежів місцевого самоврядування (включає місцеві податки і збори та передані місцевому самоврядуванню загальнодержавні податкові платежі); інститут місцевих позик, що діє у вигляді отримання місцевим самоврядуванням позик та емісії цінних паперів для внутрішньодержавного й міжнародних ринків; інститут об'єктів комунальної власності, які належать територіальним громадам та утримуються за рахунок місцевого бюджету (комунальні підприємства можуть направляти отриманий прибуток до місцевих бюджетів); інститут фінансування громадських послуг, що надаються за рахунок місцевого бюджету у вигляді фінансування цільових програм або у вигляді платних послуг жителям територіальних громад.

Проведена систематизація дає підстави наголошувати на необхідності формування в Україні дієвого інституту податкових платежів місцевого самоврядування, до складу якого мають входити місцеві податки і збори в межах податкової системи України та окремі загальнодержавні податки, що мають передаватися територіальним громадам з метою їх належного фінансового забезпечення. На сьогодні у структурі місцевих бюджетів місцеві податки і збори складають у середньому до 35%, решта – це надходження загальнодержавних податків і зборів. Шляхом запровадження нової моделі міжбюджетних відносин, ефективного адміністрування податків і зборів, удосконалення управління системою місцевих фінансів частка місцевих податків і зборів у найближчі роки може бути збільшена до 70%.

Встановлено, що в межах реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, реформи міжбюджетних відносин дохідна спроможність місцевих бюджетів зросла більш ніж у 2 рази. За даними Міністерства фінансів України, за січень-вересень 2020 року до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) надійшло 206 507,0 млн гривень. Приріст надходжень до загального фонду порівняно з січнем-вереснем 2019 року (у зіставних умовах та без урахування територій, що непідконтрольні українській владі) склав 3,5 % або +6 939,8 млн гривень. Урядом, згідно з бюджетним законодавством, забезпечено станом на

1 жовтня 2020 року перерахування міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам в обсязі 116 661,7 млн гривень, що складає 96,6% від передбачених розписом асигнувань на січень-вересень 2020 року, зокрема: базова дотація перерахована в сумі 9 961,8 млн гривень, або 100,0% до розпису асигнувань; медична субвенція перерахована в сумі 14 582,8 млн гривень, або 100,0% до розпису асигнувань; освітня субвенція перерахована в сумі 59 606,2 млн гривень, або 99,9% до розпису асигнувань.

На рис. 1 наведено темпи зростання доходів місцевих бюджетів та міжбюджетних трансфертів за період 2010-2019 рр.

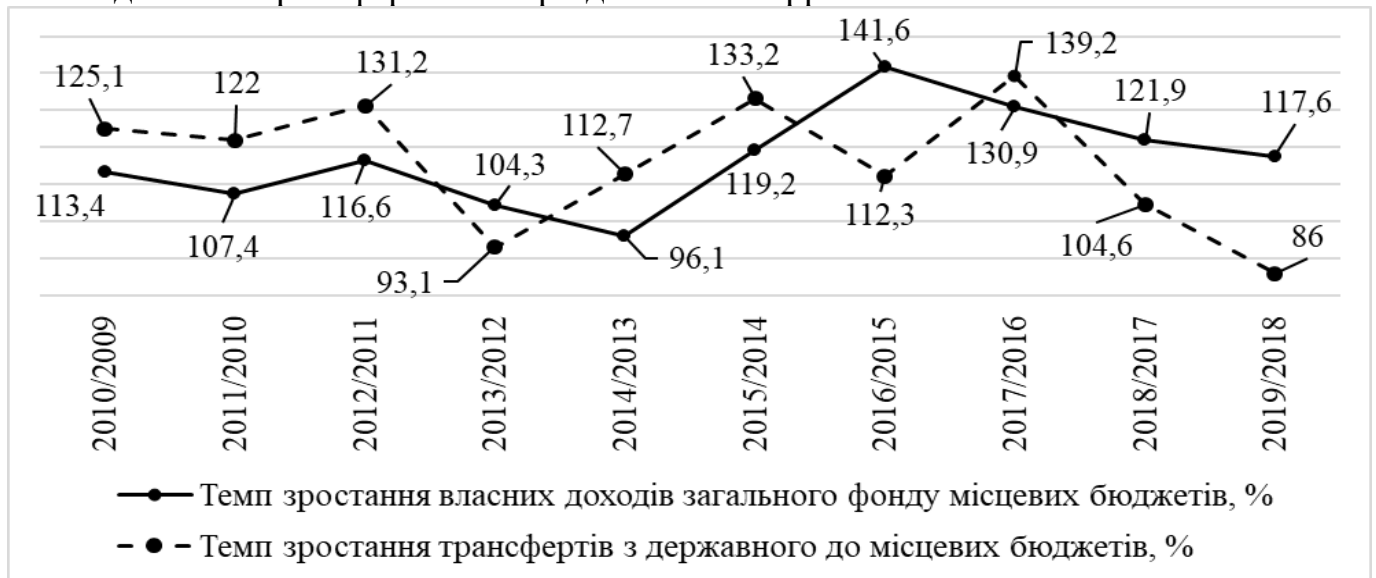

Рис.1. Темпи зростання власних доходів загального фонду місцевих бюджетів та трансфертів з державного до місцевих бюджетів за 2010-2019 рр., % [розраховано автором].

У процесі фінансової децентралізації створено умови для мотивації органів місцевого самоврядування до нарощування дохідної бази місцевих бюджетів, зокрема їм надано право самостійно встановлювати ставки місцевих податків у граничних межах, визначених законодавством, та надавати пільги з їх сплати; змінено систему міжбюджетного вирівнювання, що дозволяє залишати більшу частину коштів на місцях; збільшено інвестиційні ресурси місцевих бюджетів; розширено коло місцевих бюджетів, що мають взаємовідносини з державним бюджетом. Це свідчить про позитивні зміни стосовно фінансової незалежності місцевих бюджетів, що відповідає основним завданням Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.

Визначено, що для зростання дохідної бази місцевих бюджетів доцільно вжити таких заходів: перерозподілити частину надходжень з державного до місцевих бюджетів, зокрема частину податку на прибуток підприємств, частину ресурсних платежів, збір за забруднення навколишнього природного середовища тощо; запровадити автоматичну систему індексації розміру податків з жорсткими ставками (передусім, стосовно єдиного податку); прорахувати можливості зменшення частки трансфертів і збільшення частки цільових субвенцій у трансфертах з Державного бюджету України; передбачити можливість запровадження додаткових податкових платежів у межах наявної системи

оподаткування з метою адаптації податкової системи на місцевому рівні до умов відповідних територіальних громад.

На основі аналізу встановлено, що незалежність місцевих бюджетів наразі гарантована змінами до Бюджетного кодексу України, а саме: самостійне формування місцевих бюджетів (ст. 75); незалежне від термінів прийняття державного бюджету затвердження місцевих бюджетів – до 25 грудня року, що передує плановому (ст. 77); спрощення процедури надання місцевих гарантій та здійснення місцевих запозичень від міжнародних фінансових організацій шляхом запровадження принципу «мовчазної згоди» при погодженні таких операцій з Мінфіном (ст. 74); надання права здійснювати місцеві зовнішні запозичення усім містам обласного значення (ст. 16); надання права самостійного вибору установи (в органах Казначейства чи установах банків) з обслуговування коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів та власних надходжень бюджетних установ (ст. 78).

Фінансова самостійність місцевих бюджетів гарантована Бюджетним кодексом України у частині: встановлення єдиних нормативів відрахування загальнодержавних податків (податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств) за кожною ланкою бюджету (ст. 64, 66, 69-1); відміна індикативного планування Мінфіном показників місцевих бюджетів та доведення їх до місцевих бюджетів; формування єдиного кошика доходів загального фонду; розширення переліку джерел доходів загального фонду; замінена система балансування доходів і видатків місцевих бюджетів принципово новою системою вирівнювання податкоспроможності територій.

Зазначено, що для вдосконалення управління фінансовими ресурсами необхідно чітко визначити сфери фінансової відповідальності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування; внести відповідні доповнення до Бюджетного кодексу України; врегулювати порядок визначення фінансових можливостей органів місцевого самоврядування щодо виконання ними делегованих повноважень.

Розглянуто механізм міжбюджетних відносин, який містить нормативне та бюджетне регулювання, прогнозування, планування та програмування. Сформульовано поняття «механізм державного управління в системі міжбюджетних відносин», під яким слід розуміти динамічний прояв управлінського впливу суб'єкта публічного управління (орган державної влади або орган місцевого самоврядування) на керований об'єкт (бюджет відповідного рівня) за допомогою реалізації сукупності інструментів публічно-управлінського впливу на систему бюджетних відносин як у горизонтальній, так і вертикальній площині з метою пошуку оптимальних напрямів перерозподілу бюджетних коштів між бюджетами різних рівнів, у тому числі, але не виключно, з метою покриття бюджетного дефіциту.

Визначено, що метою міжбюджетних відносин є забезпечення ефективного використання бюджетних коштів у спосіб, який би забезпечував одночасне покриття тимчасових касових розривів або дефіциту інших бюджетів та сприяв капіталізації фінансових ресурсів. Основними інструментами механізму міжбюджетних відносин є міжбюджетні трансферти, субвенції та дотації. Наразі Бюджетний кодекс України поділяє міжбюджетні трансферти на такі види: 1) базову дотацію (трансферт, що

надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій); 2) субвенції; 3) реверсна дотація (кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій); 4) додаткові дотації.

Визначено, що з 2015 року почала функціонувати система горизонтального фінансового вирівнювання за доходами залежно від рівня надходжень на одного мешканця, при цьому вирівнювання відбувається за: податком на прибуток підприємств для обласних бюджетів і податком на доходи фізичних осіб для бюджетів міст обласного значення, районів та об'єднаних територіальних громад. Базова й реверсна дотації можуть вважатися дотаціями вирівнювання, оскільки сутність їх використання полягає в тому, що за рахунок перерозподілу в такий спосіб коштів відбувається забезпечення податкоспроможності бюджетів різних рівнів. На нашу думку, більш коректним є визначення платоспроможності та фінансової незалежності, оскільки податкоспроможність перекладає тягар відповідальності за недоотримання бюджетних надходжень на платників податків.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо приведення у відповідність положень бюджетного законодавства у зв'язку із завершенням адміністративно-територіальної реформи» № 3614 з 1 січня 2021 року територіальні громади перейдуть на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом, доходи та видатки між бюджетами районів і територіальних громад розмежують. Бюджети територіальних громад, згідно з чинним бюджетним та податковим законодавством, будуть на прямих міжбюджетних відносинах з державним бюджетом. Серед їх основних надходжень: ПДФО (60%), місцеві податки і збори, рентні платежі, акцизний податок, доходи від використання комунального майна, плата за надання адміністративних послуг, трансферти (дотації, субвенції) тощо.

Районні бюджети пропонується виключити із системи горизонтального вирівнювання, тобто районні бюджети не отримуватимуть базову дотацію і не будуть на прямих міжбюджетних відносинах з державним бюджетом, їх формування здійснюватиметься за рахунок власних доходів: податку на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є райрада, плати за ліцензії та сертифікати господарської діяльності, що видані райдержадміністраціям, орендної плати за користування майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є райради; орендної плати за водні об'єкти, що надаються райдержадміністраціям та райрадами (до розмежування між громадами), інших доходів, дотацій та субвенцій, які можуть спрямовуватися з інших бюджетів.

Вищенаведене свідчить про актуальність перегляду парадигми бюджетного вирівнювання та запровадження парадигми бюджетного стимулювання, що дозволить розширити фінансові можливості органів місцевого самоврядування, зокрема не тільки збільшити обсяги надходжень до місцевих бюджетів, а й наділити органи місцевого самоврядування ширшим колом повноважень стосовно фінансової незалежності, що сприятиме їх фінансовій стабільності.

У четвертому розділі - *«Механізми модернізації управління місцевими фінансами в Україні за умов децентралізації»* - обґрунтовано шляхи удосконалення

механізмів реалізації фінансової децентралізації в Україні, розроблено алгоритм фінансового вирівнювання міжтериторіальних диспропорцій у розподілі бюджетних ресурсів, запропоновано концептуальні підходи до формування моделі фінансової децентралізації в Україні.

Визначено, що тенденції розвитку місцевого самоврядування та практика впровадження децентралізації вказують на необхідність удосконалення механізмів реалізації фінансової децентралізації за такими напрямками:

- фінансове стимулювання територіальних громад шляхом передачі їм ресурсів, отриманих від продуктивної діяльності, в першу чергу доходів від обов'язкових платежів, сплачених новоствореними на їх території суб'єктами господарювання;

- посилення відповідальності органів управління територіальних громад за неефективне використання наявних фінансових ресурсів та нецільове використання бюджетних коштів;

- запровадження механізму врахування економічного потенціалу кожної територіальної громади для визначення розміру дотацій з державного бюджету;

- застосування механізму передачі прав на запровадження пільг з обов'язкових платежів для суб'єктів господарювання територіальним громадам, окрім пільг для спеціально визначених суб'єктів господарювання;

- удосконалення механізму використання запозичень територіальними громадами для отримання ними додаткових джерел фінансування, із встановленням фінансового контролю за обсягами їх залучення та цільовим порядком використання;

- впровадження механізмів незалежного зовнішнього аудиту та громадського нагляду за управлінням місцевими фінансами.

Визначено, що алгоритм фінансового вирівнювання міжтериторіальних диспропорцій у розподілі бюджетних ресурсів, що використовується на основі діючого законодавства, дозволяє компенсувати окремі фінансові «неспроможності» власних та делегованих повноважень і функцій органів місцевого самоврядування у процесі децентралізації. Отже, необхідне подальше нормативно-правове вдосконалення механізмів фінансового вирівнювання на основі розрахунку обсягів трансфертів, що включають уточнені показники діяльності територіальних громад (обсяги продукції, рівень безробіття, структура населення, інфраструктурне забезпечення та ін.).

Доведено, що для формування збалансованих місцевих бюджетів державна політика має спрямовуватися на створення стимулів для зростання податкового потенціалу територій; розробку фінансових нормативів бюджетного забезпечення та державних стандартів надання суспільних послуг місцевими органами влади; залучення додаткових фінансових ресурсів (приватні фінансові структури, страхові компанії). З цією метою обґрунтовано передачу окремих функцій публічної влади в межах реалізації проектів публічно-приватного партнерства, що дає змогу зменшити навантаження на місцевий бюджет, залучити додаткові інвестиції та реалізувати соціально важливі інфраструктурні проекти. Встановлено, що стратегічний розвиток на основі проектів публічно-приватного партнерства має визначатися місцевими

інтересами, виключати дублювання функцій і потенційні міжвідомчі конфлікти, забезпечувати ефективний контроль за використанням фінансів.

Установлено, що ключовим елементом сучасної моделі фінансової децентралізації в Україні має стати діяльність органів місцевого самоврядування у сфері перерозподілу власних бюджетних коштів, їх ефективного використання та постійної капіталізації бюджетного профіциту (у випадку його наявності). Основний акцент має бути зроблений на оптимізації, функціоналізації та утилітарності міжбюджетних відносин у середовищі місцевих бюджетів. Виходячи з цього, головними орієнтирами моделі фінансової децентралізації в Україні визначені:

- повноцінна реалізація органами місцевого самоврядування власних повноважень у сфері перерозподілу (залучення у випадку дефіциту, використання профіциту місцевого бюджету) бюджетних надходжень у спосіб, який найбільшою мірою забезпечує досягнення цілей розвитку території та максимізує рівень задоволення потреб територіальної громади;

- нормативно-правове забезпечення організаційно-правових механізмів реалізації фінансової децентралізації засобами договірної характеру;

- розширення можливостей для використання фінансових ресурсів територіальної громади шляхом ефективного використання її економічного потенціалу.

Розроблено концепцію формування моделі фінансової децентралізації в Україні (рис. 2), яка містить методологічну методологічну (місію, цілі, завдання, принципи, процедури), інституційну (організаційно-правове та інструментальне забезпечення) та функціональну (прогнозування бюджетних потреб та моделювання системи місцевих податків і зборів, стимулювання господарської діяльності для збільшення надходжень до місцевих бюджетів, визначення ставок місцевих податків і зборів, адміністрування податкових надходжень, акумуляція неподаткових надходжень, перерозподіл місцевих фінансів) складові. Запровадження даного концепту передбачає ефективну реалізацію державної політики у сфері публічних фінансів та вирішуватиме низку ключових проблем сталого розвитку територій.

Запропоновано механізм реалізації міжбюджетних трансфертів і фінансової децентралізації в системі місцевих фінансів (рис. 3). Доведено необхідність законодавчого уточнення та закріплення окремих положень, що здатні реалізувати концепцію формування моделі фінансової децентралізації в Україні на засадах розширення управлінської та організаційної здатності органів місцевого самоврядування до повноцінного використання фінансового потенціалу місцевих бюджетів і територіальних громад. Зокрема пропонується доповнити частину першу ст. 2 Бюджетного кодексу України щодо партисипативного бюджету, залучення до нього коштів громадських організацій, підприємств та установ територіальної громади шляхом їх безоплатної передачі, а також інших джерел, але виключно на безоплатній та неповоротній основі.

З метою розширення функціональної спроможності органів місцевого самоврядування, підвищення ефективності використання надлишку фінансових ресурсів у вигляді утворення незапланованого профіциту місцевого бюджету

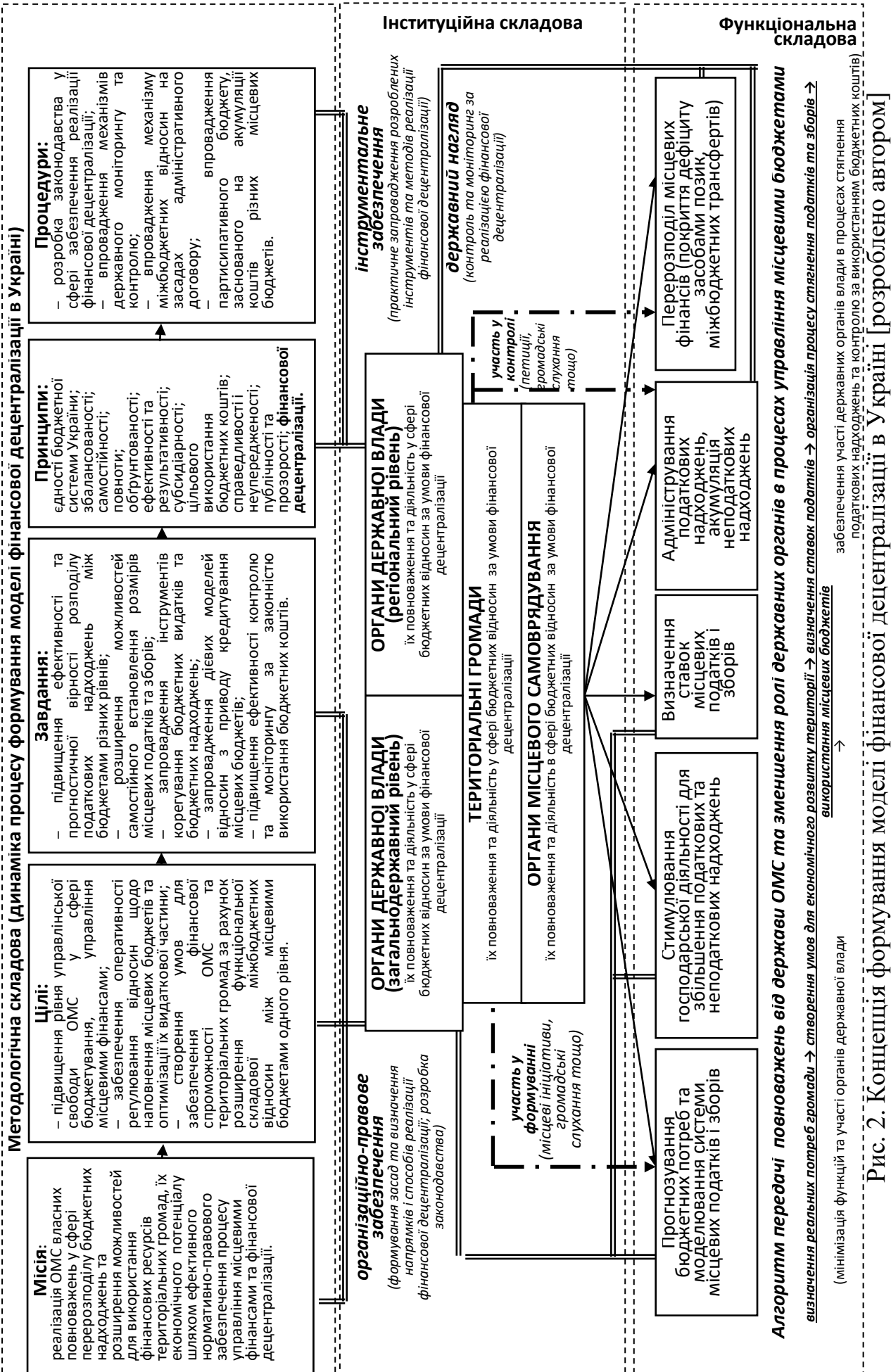

Рис. 2. Концепція формування моделі фінансової децентралізації в Україні [розроблено автором]

пропонується внести відповідні зміни до ст. 73 Бюджетного кодексу України; для реалізації нових форм та моделей міжбюджетних відносин – доповнити ст. 93 Бюджетного кодексу України.

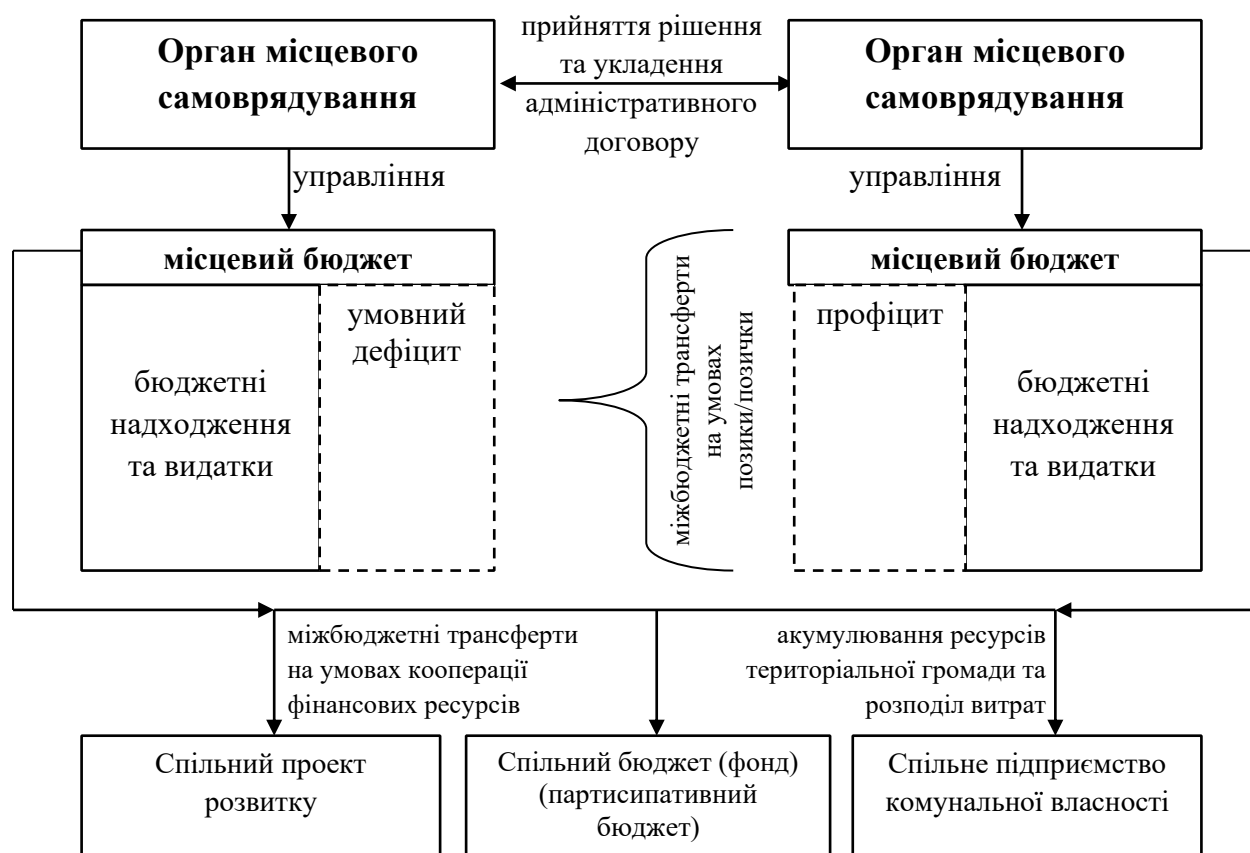

Рис. 3. Механізм реалізації міжбюджетних трансфертів і фінансової децентралізації в системі місцевих фінансів [розроблено автором].

Розроблені пропозиції і концепція формування моделі фінансової децентралізації в Україні на рівні органів місцевого самоврядування передбачають зміну доктринального сприйняття та розуміння сутності місцевих фінансів наступним чином: усі надходження місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків та зборів і за рахунок прямих надходжень від використання ресурсів територіальної громади чи як прибутку комунальних підприємств є власністю територіальної громади та засобом реалізації права на місцеве самоврядування.

Саме тому розпоряджатися надлишком місцевих коштів, що сформувався у вигляді профіциту місцевих бюджетів, мають право виключно органи місцевого самоврядування, які для цього повинні наділятися відповідними повноваженнями та можливостями їх практичної реалізації.

Розширення міжбюджетних відносин між органами місцевого самоврядування має на меті запровадження варіативності використання фінансових ресурсів в умовах невизначеності навколишнього середовища, що, створюючи різні альтернативи використання місцевих фінансових ресурсів, здатне підвищити фінансову спроможність територіальних громад. Саме тому пропонується мінімізація участі держави в цих процесах та розширення компетенції й активізації

ініціативи органів місцевого самоврядування, яких передбачається досягнути за рахунок розширення договірних засад у сфері міжбюджетних відносин.

У п'ятому розділі - *«Напрями реформування системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні»* - розроблено науково-методичні підходи та обґрунтовано впровадження новітніх методик управління бюджетними коштами в умовах децентралізації, обґрунтовано діджиталізацію як засіб підвищення ефективності управління у сфері місцевих фінансів.

Розроблено інституціональну модель управління місцевими фінансами в контексті децентралізації державного управління, що включає: взаємовідносини між органами управління різних рівнів; нормативно-правове забезпечення розвитку місцевих фінансів; перехід на середньо- і довгострокове бюджетне планування; дворівневу структуру міжбюджетних відносин; розподіл повноважень між органами державної влади та місцевого самоврядування за принципом субсидіарності; різноманітні моделі й форми співпраці органів місцевого самоврядування, органів самоорганізації населення, інших інститутів громадянського суспільства у процесі реалізації повноважень щодо управління місцевими фінансами.

Визначено, що основне завдання інституціоналізації системи управління місцевими фінансами полягає в тому, щоб розробити таку просторову модель органів, наділених законодавством повноваженнями у сфері місцевих фінансів, та побудувати такий рівень взаємодії між ними, який би максимально розкрив наявний фінансовий потенціал територіальної громади, а також забезпечив високий рівень якості контролю за дотриманням законності в даній сфері.

Обґрунтовано, що в процесі управління місцевими фінансами доцільно запровадити бюджетне співробітництво, яке полягає у можливості формування спільного (окремого від власних) бюджету територіальних громад, що уклали відповідний договір про співробітництво, виключно за рахунок заздальгідь визначеного обсягу місцевих податків та зборів, які направляються безпосередньо в бюджет. Такий бюджет матиме всі ознаки місцевого бюджету з точки зору розподілу видатків, моніторингу та контролю за законністю його діяльності, цільовим призначенням коштів, але не матиме механізмів адміністрування податків і зборів, оскільки останні перераховуватимуться не від платників податку, а з місцевих бюджетів. Цільове призначення таких коштів спрямовуватиметься на фінансування спільних для кількох територіальних громад суспільних потреб. З метою реалізації бюджетного співробітництва запропоновано доповнити Закон України «Про співробітництво територіальних громад» відповідною статтею.

Для реалізації органами місцевого самоврядування власних компетенцій у сфері управління територіальним розвитком та запобігання потенційним корупційним ризикам пропонується посилити роль органів самоорганізації населення в процесах контролю, нагляду за діяльністю органів місцевого самоврядування у сфері місцевих фінансів під час формування місцевих бюджетів, розробки бюджетних програм, вибору напрямів фінансування суспільних потреб територіальної громади. Сутність такого інклюзивного співробітництва між представницькими органами місцевого самоврядування та органами самоорганізації населення полягає в наступному: по-перше, реалізується громадський контроль за фінансовою сферою місцевого самоврядування; по-друге, відбувається соціальний

діалог між громадою та відповідними органами місцевого самоврядування (як представницького рівня, так і виконавчими органами місцевих рад) з метою раціоналізації використання місцевих фінансів для забезпечення нагальних потреб територіальної громади; по-третє, відбувається постійний моніторинг законності використання місцевих фінансів, що дає змогу розвантажити контролюючі державні органи, діяльність яких за таких умов зводиться вже до конкретної реакції (контрольних заходів, практичної реалізації правоохоронної функції) у випадку наявності порушення фіскальної та бюджетної дисципліни з боку органів місцевого самоврядування. Сутність та зміст контролюючої діяльності органів самоорганізації населення розкривається через здатність оперативно виявляти диспропорції в процесі управління фінансовою підсистемою місцевого самоврядування та реагувати належним чином, корегуючи напрями фіскальної, бюджетної чи цінової політики органів місцевого самоврядування.

Доведено, що до напрямів удосконалення управління розвитком системи місцевих фінансів у контексті децентралізації державного управління слід віднести: розширення можливостей органів місцевого самоврядування у сфері встановлення місцевих податків та зборів як інструменту стимулювання мультиплікативного ефекту реалізації економічного потенціалу територіальної громади; підвищення рівня професійної компетентності посадових осіб місцевого самоврядування, які реалізують політику у сфері бюджету, фінансів та цін.

Запропоновано тимчасове запровадження консолідованого нерегулярного місцевого податку, що суттєво збільшує можливості для наповнення місцевих бюджетів та мінімізує ризики ухилення суб'єктами господарювання оподаткування з урахуванням обсягів, які відповідають реальному стану їх господарської діяльності. Наведено концептуальне бачення сутності такого податку як елементу фінансової децентралізації та наділення органів місцевого самоврядування повноваженнями у сфері самостійного управління місцевими фінансами, в тому числі і шляхом визначення обсягів податкових надходжень, ставок оподаткування та можливості корегування сукупності місцевих податків.

Обґрунтовано механізми впровадження новітніх методик управління бюджетними коштами в умовах децентралізації, основними з яких є: перехід на бюджет об'єднаної територіальної громади з бюджетів територіальних громад, що об'єдналися; управління бюджетними коштами в частині розподілу фінансової підтримки між бюджетами об'єднаних територіальних громад; управління бюджетними коштами територіальної громади, засноване на її фінансовій незалежності за рахунок надання додаткових джерел податкових доходів, перерозподілених із загальнодержавних платежів на користь такої громади; управління місцевими бюджетами, що полягає в можливості запозичень усіх бюджетів органів місцевого самоврядування, передусім бюджетами об'єднаних територіальних громад; громадський контроль у сфері місцевих бюджетів.

Визначені основні методики бюджетного планування розвитку місцевих фінансів, а саме: методика середньострокового планування бюджету (строком на 3-5 років), яка дозволить найбільш ефективно та доцільно використовувати бюджетні кошти та вирішувати важливі завдання, в тому числі щодо інфраструктурних проектів у територіальних громадах; методика бюджетного середньострокового

планування на основі програмно-цільового методу бюджетного планування, що має значно підвищити ефективність використання бюджетних коштів на рівні територіальних громад; методика довгострокового планування управління бюджетними коштами на основі повного фінансового забезпечення територіальних громад, ключовою ознакою якої є наявність різних сценаріїв соціально-економічного розвитку як держави в цілому, так і територіальних громад зокрема.

Розглянуто процес діджиталізації у сфері управління місцевими фінансами, зокрема продемонстровано, що саме за його рахунок підвищуватиметься рівень залучення територіальної громади до процесу планування місцевого бюджету, контролю його витрат, а також організації корегування поточного виконання бюджету. Сутність діджиталізації на рівні місцевих фінансів полягає в тому, що органи місцевого самоврядування більш інтенсивно використовують у своїй роботі електронні платформи фінансового контролю та управління. Використання таких сервісів та інструментів як e-DEM, DoZorro, ProZorro, Open budget тощо суттєво підвищують оперативність оцінки реальної ситуації наповнення місцевого бюджету та використання коштів із нього, якість контролю з боку місцевої влади та громадськості за використанням цих коштів. Доведено, що це сприятиме створенню місцевого бюджету, який відповідатиме потребам громади, забезпечуватиме економічну активність і відповідатиме реальним фінансово-економічним можливостями органів місцевого самоврядування та комунальних підприємств.

Діджиталізація у сфері місцевих фінансів максимізуватиме синергетичний ефект, який проявляється через розкриття потенціалу соціального та інтелектуального капіталу громади в розробці пропозицій використання місцевих фінансових ресурсів. Це, відповідно, забезпечує просування нового тренду – переходу від громадського контролю до громадської ініціативи. Територіальна громада, розширюючи свою участь в управлінських процесах за рахунок активного використання електронних сервісів, підвищує раціональність використання місцевих фінансових ресурсів, а також якість контролю за перерозподілом коштів з місцевого бюджету, що за своєю сутністю і змістом є способом практичного втілення партисипативної демократії.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнено та запропоновано нове вирішення важливої наукової проблеми з обґрунтування теоретико-методологічних засад та розроблення науково-практичних рекомендацій щодо формування й реалізації механізмів розвитку системи місцевих фінансів України в контексті децентралізації державного управління. Результати дослідження дозволили сформулювати наступні висновки і пропозиції методологічного, концептуально-теоретичного та прикладного характеру.

1. Проаналізовано стан дослідження місцевих фінансів у науковій літературі та на основі аналізу сучасних науково-теоретичних підходів визначено, що місцеві фінанси є складовою публічних фінансів, тому їх варто розглядати як економічні відносини між органами місцевого самоврядування, державної влади, фізичними та юридичними особами, пов'язані з розподілом та перерозподілом частки вартості

створеного в суспільстві валового внутрішнього продукту з метою задоволення потреб населення в суспільних благах. Фінансові ресурси територіальних громад – це створені в результаті розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту грошові кошти (частина яких концентрується у відповідних фондах), необхідні органам місцевого самоврядування для виконання покладених на них функцій і завдань з метою забезпечення поступального соціального та економічного розвитку громад. Державні та місцеві фінанси є інструментами реалізації функцій інститутів організації суспільного життя – держави та місцевого самоврядування.

2. На основі порівняльного аналізу визначено, що стандарти організації місцевих фінансів у європейських країнах є орієнтиром для проведення комплексу реформ в Україні. Система формування місцевих фінансів в Україні загалом збігається з європейськими стандартами, але має низку не вирішених проблем. Саме тому позитивні практики регулювання міжбюджетних відносин (наприкладі Німеччини, Франції, Австрії, Швеції, Словаччини) можуть бути імплементовані у вітчизняну практику та здатні суттєво підвищити фінансову спроможність органів місцевого самоврядування.

3. Досліджено методологічні засади управління місцевими фінансами в умовах децентралізації державного управління, зокрема сформульовані поняття «партисипативний бюджет», «управління фінансовими ресурсами територіальних громад», «місцеві фінанси», «механізм державного управління в системі міжбюджетних відносин». Запропоновано класифікацію та структуру системи управління фінансовими ресурсами органів місцевого самоврядування.

Обґрунтовано необхідність проведення в Україні фінансової децентралізації, визначено її основні принципи та запропоновано матрицю функцій органів місцевого самоврядування, що дозволяє деталізувати їх діяльність, конкретизувати її зміст і побудувати моделі управління місцевими фінансами, створити організаційні форми та схеми впливу на фінансові ресурси і здійснити перегляд наявних механізмів управління. Проаналізовано методи управління місцевими фінансами, які систематизовані за групами, та інструменти управління місцевими фінансами.

4. На основі аналізу розвитку основних фінансових інститутів місцевого самоврядування виділені такі інститути, як: інститут місцевих бюджетів, інститут об'єктів комунальної власності; інститут фінансів громадських послуг; інститут податкових платежів місцевого самоврядування. Визначено заходи для зростання дохідної бази місцевих бюджетів, які містять: перерозподіл частини надходжень з державного до місцевих бюджетів; автоматичну систему індексації розміру податків з жорсткими ставками; зменшення частки трансфертів і збільшення частки цільових субвенцій у трансфертах з Державного бюджету України; запровадження додаткових податкових платежів у межах наявної системи оподаткування з метою адаптації податкової системи на місцевому рівні до умов відповідних територіальних громад тощо.

5. Визначено ступінь фінансової самостійності місцевих бюджетів, що відображено в змінах до Бюджетного кодексу України, та доведено необхідність перегляду парадигми бюджетного вирівнювання і запровадження парадигми бюджетного стимулювання, що дозволить розширити фінансові можливості органів

місцевого самоврядування до рівня їх здатності досягати цілей сталого місцевого розвитку на принципах субсидіарності, повсюдності та фінансової самодостатності.

6. Доведено, що основними напрямками вдосконалення механізмів реалізації фінансової децентралізації є наступні: фінансове стимулювання територіальних громад шляхом передачі їм ресурсів, отриманих від продуктивної діяльності, насамперед доходів від обов'язкових платежів, сплачених новоствореними на їх території суб'єктами господарювання; посилення відповідальності органів управління територіальних громад за неефективне використання наявних фінансових ресурсів та нецільове використання бюджетних коштів; запровадження механізму врахування економічного потенціалу кожної територіальної громади для визначення розміру дотацій з державного бюджету; застосування механізму передачі прав на запровадження пільг з обов'язкових платежів для суб'єктів господарювання територіальним громадам, окрім пільг для спеціально визначених суб'єктів господарювання; удосконалення механізму використання запозичень територіальними громадами для отримання ними додаткових джерел фінансування, зі встановленням фінансового контролю за обсягами їх залучення та порядком цільового використання; впровадження механізмів незалежного зовнішнього аудиту та громадського нагляду за управлінням місцевими фінансами.

7. Запропоновано для удосконалення нормативно-правового забезпечення розвитку місцевих фінансів: чітко визначити сфери фінансової відповідальності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, внести зміни до Бюджетного кодексу України в частині цільового розподілу видатків на виконання делегованих та власних повноважень органів місцевого самоврядування; внести зміни до законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» «Про органи самоорганізації населення», Податкового, Господарського та Бюджетного кодексів України щодо залучення громадськості до управління місцевими фінансами; прийняти закон про норматив коштів, виділених на прийняття рішень у сфері місцевих фінансів за участю громадян; доповнити Закон України «Про співробітництво територіальних громад» статтею щодо реалізації міжбюджетного співробітництва тощо.

8. Розглянуто механізм державного управління в системі міжбюджетних відносин, який містить нормативне та бюджетне регулювання, прогнозування, планування і програмування, та запропоновано алгоритм фінансового вирівнювання міжтериторіальних диспропорцій у розподілі бюджетних ресурсів, що використовується на основі діючого законодавства й дозволяє компенсувати окремі фінансові «неспроможності» власних та делегованих повноважень і функцій органів місцевого самоврядування в процесі децентралізації.

Запропоновано нормативно-правове вдосконалення механізмів фінансового вирівнювання, створення стимулів для зростання податкового потенціалу територій, розробки фінансових нормативів бюджетного забезпечення та державних стандартів надання суспільних послуг місцевими органами влади, запровадження проектів публічно-приватного партнерства.

Розроблено механізм реалізації міжбюджетних трансфертів між органами місцевого самоврядування, які є розпорядниками коштів місцевих бюджетів, що здійснюється у формі позики/позички на основі домовленостей, досягнутих між

органами місцевого самоврядування, з укладанням відповідного адміністративного договору, та механізм міжбюджетного співробітництва для фінансування спільних для кількох громад суспільних благ/ініціатив.

9. Розроблено концепцію формування моделі фінансової децентралізації в Україні, яка включає методологічну (місію, цілі, завдання, принципи, процедури), інституційну (організаційно-правове та інструментальне забезпечення) та функціональну (прогнозування бюджетних потреб та моделювання системи місцевих податків і зборів, стимулювання господарської діяльності для збільшення надходжень до місцевих бюджетів, визначення ставок місцевих податків і зборів, адміністрування податкових надходжень, акумуляція неподаткових надходжень, перерозподіл місцевих фінансів) складові. Запровадження даного концепту передбачає ефективну реалізацію державної політики у сфері публічних фінансів та вирішуватиме низку ключових проблем сталого розвитку територій.

Визначені головні орієнтири моделі фінансової децентралізації в Україні: повноцінна реалізація органами місцевого самоврядування власних повноважень у сфері перерозподілу бюджетних надходжень; створення відповідного нормативно-правового забезпечення відносин у сфері управління місцевими фінансами та організаційно-правових механізмів реалізації фінансової децентралізації засобами договірної характеру; розширення можливостей для використання фінансових ресурсів територіальної громади, які отримані в процесі ефективного використання її економічного потенціалу.

Для реалізації фінансової децентралізації в Україні запропоновано модель перерозподілу місцевих фінансів, у тому числі профіциту місцевого бюджету та покриття дефіциту засобами позик, міжбюджетних трансфертів тощо.

10. Розроблено науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення управління розвитком системи місцевих фінансів України, зокрема: розроблено інституціональну модель управління місцевими фінансами в умовах децентралізації державного управління та визначено завдання інституціоналізації системи управління місцевими фінансами; обґрунтовано розширення співробітництва органів самоорганізації населення в процесі контролю, нагляду за діяльністю органів місцевого самоврядування у сфері місцевих фінансів з метою реалізації органами місцевого самоврядування власних компетенцій щодо управління територіальним розвитком та запобігання потенційним корупційним ризикам; визначено напрями розвитку системи місцевих фінансів у контексті розширення можливостей органів місцевого самоврядування у сфері встановлення місцевих податків та зборів; стимулювання мультиплікативного ефекту реалізації економічного потенціалу територіальної громади; підвищення професійної компетентності посадових осіб місцевого самоврядування в управлінні місцевими фінансами; запропоновано тимчасове запровадження консолідованого нерегулярного місцевого податку як елементу фінансової децентралізації та наділення органів місцевого самоврядування повноваженнями у сфері самостійного управління місцевими фінансами; обґрунтовано механізми впровадження новітніх методик управління бюджетними коштами в умовах децентралізації, зокрема методики середньострокового управління бюджетними коштами та довгострокового стратегічного планування; доведено необхідність запровадження інструментів

діджиталізації у сфері управління місцевими фінансами, що сприятиме поліпшенню адміністрування податків і зборів, підвищенню рівня залучення територіальної громади до процесу планування місцевого бюджету, контролю його витрат, а також організації корегування поточного виконання бюджету.

11. Визначено, що перспективними напрямками фінансової децентралізації в Україні мають стати: збільшення фіскальної самостійності місцевих бюджетів за рахунок передачі їм доходів від податкових платежів, які збираються на їх території (повністю або в певній частині); збалансування дохідної частини місцевих бюджетів з фінансовими потребами на наявні у територіальних громадах чи делеговані державою повноваження, що потребують витрат фінансових ресурсів; ефективно адміністрування податків і зборів в умовах нового адміністративно-територіального устрою; фінансова прозорість та підзвітність органів місцевого самоврядування; розширення громадської участі в управлінні місцевими фінансами.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, які відображають основні наукові результати дисертації Монографії

1. Дяченко С. А. Місцеві фінанси України в умовах децентралізації державного управління: стан, тенденції та механізми розвитку : монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 396 с.

2. Дяченко С. А. Державне регулювання розвитку внутрішнього ринку в умовах модернізації національної економіки: монографія / В. Г. Бодров, О. М. Соколова, Н. І. Балдич та ін. ; за ред. В. Г. Бодрова. К.: НАДУ, 2013. 204 с. *Авт.: с. 80-91. Особистий внесок: проаналізовано основні форми та види місцевих запозичень, надано практичні рекомендації органам місцевого самоврядування щодо застосування такого боргового інструменту.*

3. Дяченко С. А. Система публічного управління національною економікою в умовах євроінтеграції: формування та розвиток: монографія / Н. І. Олійник та ін.; за заг. ред. Н. І. Олійник, О. П. Слюсарчук. К. : НАДУ, 2020. 352 с. *Авт.: с. 205-238. Особистий внесок: розкрито сутність фінансових ресурсів місцевих громад, охарактеризовано моделі організації місцевих фінансів у європейській практиці, визначено методологічну складову вираження моделі фінансової децентралізації в Україні.*

Статті у наукових фахових виданнях України

4. Дяченко С. А. Розширення фінансової автономії органів місцевого самоврядування шляхом розвитку ринку муніципальних запозичень. *Інвестиції: практика та досвід*. Серія «Державне управління». 2014. № 19. С. 110-114. URL : <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=3958&i=20>.

5. Дяченко С. А. Модернізація системи управління місцевими запозиченнями в контексті фінансової децентралізації. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія «Управління». 2014. Вип. 3. С. 62-73.

6. Дяченко С. А., Костіна І.С. Розвиток державних механізмів формування привабливого інвестиційного клімату в контексті реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Вісник Національної академії державного управління при*

Президентіві України. Серія «Державне управління». 2016. № 4. С. 56-63. URL : <http://visnyk.academy.gov.ua/pages/dop/62/files/3c84ce5d-1e94-4dfb-8d613c6f2021c893.pdf>. Авт.: с. 59-62. *Особистий внесок: обґрунтовано доцільність розроблення Регіонального інвестиційного Стандарту з метою розширення можливостей для співпраці місцевої влади і бізнесу та необхідність розроблення Інвестиційної стратегії.*

7. Дяченко С. А., Фетіщенко Є.М. Підвищення прозорості процесу планування Державного бюджету України. *Державне управління: теорія та практика*: електр. наук. фахове видання. 2016. №2. С. 45-56. URL : <http://www.e-ratr.academy.gov.ua/pages/dop/16/files/44b19a9e-517a-45d8-9cec-f5bbe66bf0b0.pdf>. Авт.: с. 49-52. *Особистий внесок: аргументовано важливість оприлюднення інформації про використання коштів державного і місцевих бюджетів та забезпечення цього процесу сучасною інформаційно-аналітичною підтримкою.*

8. Дяченко С. А. Формування фінансових ресурсів місцевих громад у контексті розбудови ефективної системи публічного управління в Україні. *Збірник наукових праць НАДУ*. К.: НАДУ, 2017. Вип. 2. С. 168-183. URL: <http://zbirnyk.academy.gov.ua/pages/dop/8/files/f735338c-7ec6-4cdf-ba08-d5cc2d6eed94.pdf>

9. Дяченко С. А. Історичні та соціально-економічні основи розвитку місцевих фінансів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 24. С. 135-140. URL : <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6453&i=24>.

10. Дяченко С. А. Концептуальні підходи до формування моделі фінансової децентралізації в Україні. *Сучасні проблеми державного управління в умовах системних змін*: зб. наук. пр. Донецького держ. ун-ту управління. Серія «Державне управління». Т. XIX. Вип. 307. Маріуполь : ДонДУУ, 2018. С. 15-22.

11. Дяченко С. А. Організація міжбюджетних відносин в Україні на принципах бюджетного федералізму. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2018. № 2 (19). С. 156-164. URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2018/2/22.pdf>.

12. Дяченко С. А. Особливості функціонування механізму державного управління в системі міжбюджетних відносин України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія «Державне управління». 2018. Т. 29 (68). № 5. С. 82-89. URL:http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/5_2018/17.pdf.

13. Дяченко С. А. Правове регулювання бюджетної децентралізації в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6. № 10 (2018). С. 37-46. URL : <https://aspects.org.ua/index.php/journal/article/view/456/449>.

14. Дяченко С. А. Публічні, державні та місцеві фінанси: співвідношення понять. *Держава та регіони*. Серія «Державне управління». 2018. № 4 (64). С. 59-63. URL : http://ra.stateandregions.zp.ua/archive/4_2018/13.pdf.

15. Дяченко С. А. Розвиток методів управління місцевими фінансами в умовах реформи децентралізації. *Державне управління: удосконалення та розвиток: електр. журнал*. 2018. № 12. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1351>.

16. Дяченко С. А. Складові системи управління місцевими фінансами в умовах децентралізації. *Університетські наукові записки*. 2018. № 3-4 (67-68). С. 264-275.

17. Дяченко С. А. Сучасні тенденції формування основних фінансових інститутів місцевого самоврядування в Україні. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2018. № 7. С. 81-87. URL : <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2018/7-2018/18.pdf>.

18. Дяченко С. А. Удосконалення методики управління бюджетними коштами в умовах децентралізації. *Демократичне врядування* : електронне фахове видання. 2018. Вип. 22. URL : http://lvivacademy.com/vidavniststvo_1/visnyk22/fail/7.pdf (дата звернення: 10.12.2018).

19. Дяченко С. А. Фіскальна децентралізація як тенденція реформування міжбюджетних відносин. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 21. С. 89-94. URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/21_2018.pdf.

20. Дяченко С. А. Інституалізація системи місцевих фінансів України в умовах децентралізації державного управління. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. Вип. 9. 2019. С. 30-34. URL : <http://www.pag-journal.iei.od.ua/archives/2019/9-2019/7.pdf>

21. Дяченко С. А. Партиципативний бюджет як інструмент підвищення ефективності управління місцевими фінансами України. *Вчені записки Таврійського Національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія «Державне управління». 2019. Т. 30 (69). № 1. С. 26-30. URL : http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/1_2019/7.pdf

22. Дяченко С. А. Діджиталізація як сучасний механізм управління місцевими фінансами в умовах децентралізації влади. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 15-16. С. 126-131. URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/15-16_2020/23.pdf

23. Дяченко С. А. Дискреційні повноваження територіальних громад України у використанні місцевого фінансового ресурсу. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2020. № 9. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/9_2020/53.pdf

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку, з якого підготовлено дисертацію

24. Дяченко С. А. Финансовое выравнивание межтерриториальных диспропорций Украины в процессе децентрализации. *Проблемы управления*. Серия А. 2017. № 3 (65). С. 75-82. (Академия управления при Президенте Республики Беларусь / Минск). URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=30010702>.

25. Diachenko S. European standards of organization of local finances: comparative analysis. *Modern Science – Moderní Věda*. 2018. № 5. Economics. P. 33-43. (Praha, Czech Republic). URL: <http://sried.in.ua/uploads/magazine/ms5-4.pdf>.

26. Diachenko S. Foreign models of intergovernmental fiscal relationships management. *Polgári Szemle*. 2018. Vol. 14. № 4-6. Learned Paper for Economic and Social Sciences. P. 363-371. (Budapest, Hungary). URL: <https://polgariszemle.hu/aktualis-szam/161-tudomanyos-muhely/1008-foreign-models-of-intergovernmental-fiscal-relationships-management>.

27. Diachenko S. Algorithms for fiscal equalization of interterritorial imbalances in budget allocation in Ukraine. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science*. 2018. № 7(11). Public Admiration. P. 44-49. (Warsaw, Poland). URL: http://archive.ws-conference.com/wp-content/uploads/ijitss7_11.pdf.

28. Diachenko S. Improving mechanisms of implementation of the concept of budget decentralization in Ukraine. *Economics & Working Capital*. 2018. № 3-4. Law and Economy. P. 2-6. (London, England).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

29. Дяченко С. А., Даниляк О. О. Удосконалення регулювання взаємовідносин між вищими органами публічного управління в межах конституційної реформи. *Інновації в державному управлінні: системна інтеграція освіти, науки, практики*: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 27 трав. 2011 р.): у 2 т. К.: НАДУ, 2011. Т. 2. С. 203-205. *Авт.: с. 204-205. Особистий внесок: проведено аналіз змін до Конституції України в частині адміністративної реформи та підсилення місцевого самоврядування.*

30. Дяченко С. А. Модернізація системи управління місцевим боргом у посткризовий період. *Наука як ресурс модернізаційної стратегії держави* : матеріали наук. конф. (Київ, 16 трав. 2012 р.): у 2 т. К.: НАДУ, 2012. Т. 2. С. 142-144.

31. Дяченко С. А. Порівняльний аналіз зарубіжних моделей регулювання ринку місцевих запозичень. *Модернізація державного управління та європейська інтеграція України*: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 25 квіт. 2013 р.): у 2 т. К.: НАДУ, 2013. Т. 1. С. 206-208.

32. Дяченко С. А. Розвиток системи муніципальних запозичень як основа фінансування місцевих інвестиційних програм. *Місьцеве самоврядування - основа сталого розвитку України*: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 16 трав. 2014 р.): у 2 т. К.: НАДУ, 2014. Т. 2. С. 213-215.

33. Дяченко С. А. Інституційні важелі державного сприяння розвитку ринку місцевих запозичень. *Публічне управління: шляхи розвитку* : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 26 листоп. 2014 р.): у 2 т. К. : НАДУ, 2014. Т. 2. С. 42-44.

34. Дяченко С. А. Інституалізація професійної підготовки вищих керівних кадрів в умовах реформування кадрової політики. *Інституційне забезпечення кадрової політики у державному управлінні: становлення та розвиток* : матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 29 трав. 2015 р.). К. : НАДУ, 2015. С. 65-66.

35. Дяченко С. А. Ідеологія фінансової автономії місцевих органів влади. *Реформування публічного управління: теорія, практика, міжнародний досвід* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Одеса, 29-30 жовт. 2015 р.). Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2015. С. 132-133.

36. Дяченко С. А. Світові підходи до професійної підготовки публічних управлінців вищого рівня. *Європейські принципи і стандарти підготовки публічних управлінців: орієнтири для України*: матеріали щоріч. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 5-6 листоп. 2015 р.). К.: НАДУ, 2015. С. 143-143.

37. Дяченко С. А., Костіна І. С. Інвестиційна стратегія як перспективний інструмент економічного розвитку України. *Україна у світі, світ про Україну*: зб. тез доповідей (Київ, 25 берез. 2016 р.). К.: ДАУ при МЗС України, 2016. С. 23-24. *Авт.: с. 23. Особистий внесок: обґрунтовано комплекс заходів, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості регіонів України.*

38. Дяченко С. А., Костіна І. С. Розвиток державних механізмів формування привабливого інвестиційного клімату в умовах євроінтеграції. *Проблеми розвитку публічного управління в Україні* : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Львів, 15 квіт. 2016 р.). Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2016. С. 193-195. Авт.: с. 194-295. *Особистий внесок: визначено напрями нарощування інвестиційного потенціалу регіонів України та механізми залучення інвестицій*.

39. Дяченко С. А. Місцеві бюджети як фінансова основа розвитку територій в контексті децентралізації державного управління. *Державна служба та публічна політика: проблеми і перспективи розвитку*: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 27 трав. 2016 р.). К.: НАДУ, 2016. С. 341-343.

40. Дяченко С. А. Удосконалення інформаційного забезпечення прогнозування доходів бюджету. *День інформаційного суспільства - 2016*: матеріали щоріч. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 19 трав. 2016 р.). К. : НАДУ, 2016. С. 85-88.

41. Дяченко С. А. Фінансова децентралізація як основа становлення самостійності місцевих громад. *Економічний розвиток України: поступ у ХХІ століття*: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 14-18.

42. Дяченко С. А. Фінансове вирівнювання територіальних диспропорцій у розподілі бюджетних ресурсів в контексті децентралізації. *Публічне управління: ціннісні орієнтири, стандарти якості та оцінка ефективності*: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 26 трав. 2017 р.) : у 5 ч. К. : НАДУ, 2017. Ч. 2: Децентралізація публічного управління. С. 49-51.

43. Дяченко С. А. Механізми подолання корупції як основної загрози національним інтересам України. *Національні цінності й національні інтереси в системі публічного управління*: матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 12 жовт. 2017 р.). К. : НАДУ, 2017. Т. 1. С. 295-298.

44. Дяченко С. А. Сучасний стан та перспективи децентралізації державного управління в Україні. *Публічне врядування в Україні: стан, виклики та перспективи розвитку*: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 25 трав. 2018 р.): у 5 т. К. : НАДУ, 2018. Т. 2. С. 93-94.

45. Дяченко С. А. Механізми стимулювання розвитку підприємництва на місцевому рівні в умовах децентралізації державного управління. *Підприємництво в умовах формування нової економічної і технологічної нормальності суспільства*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. «Економічні перспективи підприємництва в Україні» (Ірпінь, 18-19 жовт. 2018 р.) : у 2 ч. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2018. Ч. 1 (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 119). С. 133-135.

46. Дяченко С. А. Формування ефективного механізму взаємодії місцевих органів влади, бізнесу та громадськості в умовах децентралізації. *Теорія та практика публічного управління та адміністрування у ХХІ сторіччі*: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю здобувачів вищої освіти та молодих вчених (Київ, 30 листоп. 2018 р.). К. : НАДУ, 2018. С. 116-117.

47. Дяченко С. А. Інституціоналізація системи місцевих фінансів України за умов децентралізації влади. *Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів*: матеріали щоріч. Всеукр.

наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 24 трав. 2019 р.) : у 5 т. К. : НАДУ, 2019. Т 2. С. 10-11.

48. Дяченко С. А. Партисипативне бюджетування в умовах формування моделі фінансової децентралізації. *Дослідження підприємництва: ключові механізми організації, основні драйвери та перспективи*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. «Економічні перспективи підприємництва в Україні». (Ірпінь, 10-11 жовт. 2019 р.): у 2 ч. Ірпінь : Ун-т ДФС України, 2019. Ч. 1 (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 132). С. 63-66.

49. Бодров В. Г., Дяченко С. А. Сучасний стан податкової безпеки України. *Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки*: зб. тез Податкового конгресу (Ірпінь, 12 груд. 2019 р.). Ірпінь: Ун-т ДФС України, 2019. 713 с. (Серія «Податкова та митна справа в Україні», т. 141). С. 321-324. *Авт.: с. 323-324. Особистий внесок: проаналізовано нормативно-правові акти, що забезпечують розвиток фінансової децентралізації в Україні.*

50. Дяченко С. А. Діджиталізація у сфері місцевих фінансів як вагомий чинник сталого розвитку територій. *Україна 2030: публічне управління для сталого розвитку* : матеріали щоріч. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 2020 р.) : у 3 т. К.: НАДУ, 2020. Т.1. С. 168-170.

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

51. Дяченко С. А. Проблеми та перспективи функціонування українського ринку місцевих запозичень. Інтернет-портал «Відкриті очі». 17.03.2012. URL : http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2012/03/blog-post_17.html

52. Дяченко С. А. Як українські міста гроші позичають. UBR: *Новости: Финансы, Биржи*. 20.03.2012. URL: <http://ubr.ua/finances/stock-market/iak-ukransk-msta-grosh-pozichaut-126164>

53. Дяченко С. А. Механізм врегулювання дефолтів за позиками органів місцевого самоврядування. Інтернет-портал «Риски на завтра». 27.09.2012. URL : http://www.ryzyk.in.ua/2012/09/blog-post_27.html

54. Дяченко С. А. Місцевий дефолт. Що робити, якщо місто не може повернути борги. UBR : *Новости : Финанси, Макроекономіка*. 01.10.2012. URL : <http://ubr.ua/uk/finances/macroeconomics-ukraine/mscevii-defolt-sho-robiti-iaksho-mstone-moje-povernuti-borgi-166889>

55. Удосконалення механізмів державного регулювання внутрішнього ринку України в умовах економічної циклічності: наук. розробка / В. Г. Бодров, Н. І. Балдич, С. А. Дяченко та ін. ; за заг. ред. В. Г. Бодрова. К. : НАДУ, 2013. 52 с. *Авт.: с. 17-23. Особистий внесок: визначено умови досягнення позитивного ефекту від здійснення облігаційних позик, наведено алгоритм реалізації місцевих запозичень.*

56. Дяченко С. А. Запит на повноваження. *Роботодавець: Децентралізація*. 2014. № 6 (127). С. 15.

57. Дяченко С. А. Застосування інтерактивних технологій у галузі знань «Державне управління» : зб. метод. матеріалів за результатами роботи Школи пед. майстерності (черв.-серп. 2013 р.). К. : НАДУ, 2014. 208 с. *Авт.: с. 68-76. Особистий внесок: навчальні матеріали для проведення практичного заняття «Публічні фінанси та їх роль у розподілі та перерозподілі валового внутрішнього продукту».*

58. Дяченко С. А. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації : наук. доп. / за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю. В. Ковбасюка. К. : НАДУ, 2014. 128 с. *Авт.: с. 19-23; 84-88. Особистий внесок: проведено порівняння форм місцевих запозичень для органів місцевого самоврядування, запропоновано механізми ефективного управління місцевим боргом.*

59. Бюджетна та фінансова децентралізація як інструмент зміцнення матеріально-фінансової основи місцевого самоврядування: навч.-метод. матеріали / В. Г. Бодров, С. А. Дяченко; упоряд. В. М. Гаврилюк. К: НАДУ, 2015. 96 с. *Авт.: с. 4-29; 54-93. Особистий внесок: розкрито сутність децентралізації державного управління, охарактеризовано бюджетно-фінансову самостійність органів місцевого самоврядування.*

АНОТАЦІЯ

Дяченко С. А. Розвиток системи місцевих фінансів України в контексті децентралізації державного управління. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Інститут підготовки кадрів ДСЗУ. Київ, 2020.

У дисертації теоретично узагальнено та запропоновано нове вирішення важливої наукової проблеми з обґрунтування теоретико-методологічних засад та розробки науково-практичних рекомендацій щодо формування й реалізації механізмів розвитку системи місцевих фінансів України в контексті децентралізації державного управління. На основі наукового аналізу місцевих фінансів розвинуто понятійно-категорійний апарат, визначено сутність та основні характеристики місцевих фінансів як складової публічних фінансів. Досліджено методологічні засади управління місцевими фінансами в умовах децентралізації державного управління, запропоновано класифікацію та структуру системи управління місцевими фінансами, розглянуто децентралізацію державного управління як передумову ефективного функціонування місцевих фінансів та визначено методи, принципи й інструменти управління місцевими фінансами в сучасних економічних системах.

Здійснено аналіз сучасного стану і тенденцій публічного управління системою місцевих фінансів України, визначено основні фінансові інститути місцевого самоврядування, ступінь фінансової самостійності місцевих бюджетів, доведено необхідність перегляду парадигми бюджетного вирівнювання та запровадження парадигми бюджетного стимулювання, що дозволить розширити фінансові можливості органів місцевого самоврядування. Обґрунтовано шляхи удосконалення механізмів фінансової децентралізації та внесення змін до відповідних нормативно-правових документів.

Розглянуто механізм державного управління в системі міжбюджетних відносин та алгоритми фінансового вирівнювання міжтериторіальних диспропорцій у розподілі бюджетних ресурсів. Запропоновано модель перерозподілу місцевих

фінансів, у тому числі профіциту місцевого бюджету та покриття дефіциту засобами позик, міжбюджетних трансфертів тощо. Розроблено концепцію формування моделі фінансової децентралізації в Україні. Запровадження даного концепту передбачає ефективну реалізацію державної політики у сфері публічних фінансів та вирішуватиме низку ключових проблем сталого розвитку територій.

Розроблено науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні, зокрема із застосуванням інструментів діджиталізації у сфері управління місцевими фінансами.

Ключові слова: місцеві фінанси, управління місцевими фінансами, децентралізація державного управління, міжбюджетні відносини, міжбюджетні трансферти, фінансове вирівнювання міжтериторіальних диспропорцій, механізм державного управління в системі міжбюджетних відносин, модель фінансової децентралізації, партисипативний бюджет, діджиталізація у сфері місцевих фінансів.

ABSTRACT

Diachenko S. A. Development of local finance system in Ukraine in the context of public administration decentralization. - Qualifying scientific paper as manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Sciences in Public Administration, specialty 25.00.02 - Mechanisms of Public Administration. - Institute for Personnel Training of the State Employment Service of Ukraine. Kyiv, 2020.

The thesis theoretically generalizes and proposes a new solution to an important scientific problem - to prove the theoretical and methodological foundations and develop scientific and practical recommendations for the formation and implementation of mechanisms for the development of local finance system in Ukraine in the context of public administration decentralization. Based on the research results, the following conclusions and proposals of methodological, conceptual and theoretical, as well as those of applied nature have been formulated.

Based on local finance scientific analysis, conceptual and categorical instruments have been developed. The nature and main characteristics of local finance as public finance component, local community financial resources peculiarities, and local government functions in local finance management are determined. The ideology of local authorities' financial autonomy in the historical retrospective has been analyzed and the relevance of European standards implementation in local finance structure has been determined to conduct a set of reforms in Ukraine.

The methodological principles of local finance management in the context of public administration decentralization are investigated, the classification and structure of local finance management system are proposed, the public administration decentralization as a prerequisite for local finance effective functioning is considered. Methods, principles and tools for the local finance management in modern economic systems are determined.

The need for financial decentralization in Ukraine has been proved, its basic principles have been determined and a matrix of local government functions has been proposed, enabling to detail their activities, to specify the content of decentralization and build local finance management models, create organizational forms and influence schemes on financial resources and overview the existing managerial mechanisms. Local

finance management models, classified by groups, and local finance management tools are analyzed.

Foreign experience analysis in regulating inter-budgetary relations is carried out, a number of progressive elements are identified which can significantly increase the local government financial ability and budget management quality in domestic practice. The classification of world budgetary relations models is carried out according to income generation.

The analysis of the current state and tendencies of local finance management system in Ukraine is carried out. The development of local self-government main financial institutions in Ukraine, the regulatory framework for financial decentralization processes and its level in the context of local self-government and territorial organization of power reforming are analyzed. In addition, functioning peculiarities of public administration mechanism in the system of inter-budgetary relations in Ukraine are considered. Local budget financial independence degree is determined, the need to review the budget equalization and the implementation of budget incentives paradigm have been proved, which will expand the local government financial capabilities, in particular not only increase local budget revenues, but give local governments a wider range of powers for financial independence that will contribute to their financial stability.

Ways to improve the financial decentralization mechanisms and making changes to the relevant regulatory documents are substantiated. The concept of forming a financial decentralization model in Ukraine, which contains methodological, functional and institutional components, has been developed. It provides for the effective implementation of state policy in public finance and solving a number of key problems of territories sustainable development. The need for certain provisions legislative clarification and consolidation that are able to implement the concept of forming a financial decentralization model in Ukraine based on expanding local government managerial and organizational capacity to fully use the financial potential of local budgets and local communities has been proved.

The public administration mechanism in the system of inter-budgetary relations and algorithms for financial equalization of inter-territorial disparities in budget resources distribution are considered. The need for further regulatory improvement of financial equalization mechanisms based on the transfer volume calculation, including the updated indicators of the local communities' activity, is determined. Local finance redistribution model, including local budget surplus and covering deficit with loans, inter-budgetary transfers, etc. is proposed. Local government activity in the sphere of their own budget funds redistribution, their effective use and constant capitalization of budget surplus should be the key element of financial decentralization model in Ukraine.

An institutional model of local finance management in the context of public administration decentralization is developed and the tasks of local finance management system institutionalization are determined. It is proved it is advisable to introduce budget cooperation in local financial management. The mechanisms of introducing the latest methods of budgetary funds management in the context of decentralization are substantiated, in particular, the methods of medium-term budgetary funds management and long-term strategic planning. The need for digitalization tools implementation in local finance management has been proved. It will help to improve taxes and fees

administration, increase the level of local community involvement in local budget planning, control its expenditures, as well as organize adjustments to the current budget execution.

Key words: local finance, local finance management, public administration decentralization, inter-budgetary relations, inter-budgetary transfers, financial equalization of inter-territorial imbalances, mechanism of public administration in the system of inter-budgetary relations, financial decentralization model, participative budget, local finance digitalization.

KURZINHALT

Diachenko S. A. Entwicklung des lokalen Finanzsystems in der Ukraine im Kontext der Dezentralisierung der öffentlichen Verwaltung. - Qualifizierung der wissenschaftlichen Arbeit als Manuskript.

Inauguraldissertation zur Erlangung der Doktorwürde in der öffentlichen Verwaltung, Fachgebiet 25.00.02 - Mechanismen der öffentlichen Verwaltung. - Institut für Personalausbildung des staatlichen Arbeitsamtes. Kyjiw, 2020.

Die Dissertation verallgemeinert eine neue Lösung für ein wichtiges wissenschaftliches Problem, um die theoretischen und methodischen Grundlagen zu begründen und wissenschaftliche und praktische Empfehlungen für die Bildung und Implementierung von Mechanismen für die Entwicklung des lokalen Finanzsystems in der Ukraine im Kontext der Dezentralisierung der öffentlichen Verwaltung zu entwickeln.

Der konzeptionelle und kategoriale Apparat wird entwickelt, die Hauptmerkmale der lokalen Finanzen wird bestimmt. Die methodischen Grundlagen des lokalen Finanzmanagements im Kontext der Dezentralisierung der öffentlichen Verwaltung werden untersucht. Die Analyse des aktuellen Zustands und der Trends bei der Verwaltung des lokalen Finanzsystems in der Ukraine wird durchgeführt. Die Möglichkeiten zur Verbesserung der Mechanismen der finanziellen Dezentralisierung werden begründet.

Der Mechanismus der öffentlichen Verwaltung im System der Beziehungen zwischen den Haushalten und Algorithmen für den Finanzausgleich der interterritorialen Disproportionen bei der Verteilung der Budgetressource werden berücksichtigt. Ein Modell für die Umverteilung der lokalen Finanzen wird vorgeschlagen.

Das Konzept eines Modells für die finanzielle Dezentralisierung in der Ukraine wird entwickelt. Dieses Konzept berücksichtigt die wirksame Umsetzung der staatlichen Politik im Bereich der öffentlichen Finanzen. Wissenschaftliche und praktische Empfehlungen zur Verbesserung des Systems der finanziellen Unterstützung der lokalen Selbstverwaltung in der Ukraine werden entwickelt.

Schlüsselwörter: lokale Finanzen, lokaler Finanzmanagement, Dezentralisierung der öffentlichen Verwaltung, finanzpolitische Beziehungen, Transfers zwischen den Haushalten, Finanzausgleich der interterritorialen Disproportionen, der Mechanismus der öffentlichen Verwaltung im System der Beziehungen zwischen den Haushalten, Modell der finanziellen Dezentralisierung, Bürgerhaushalt, Digitalisierung der lokalen Finanzen.

Підписано до друку 30.10.2020
Формат 148 x 210. Обл.-вид. арк. 1,5.
Наклад 100 прим.

Свідоцтво серії ДС 1805 від 25.05.2004
Віддруковано з оригінал-макета в Інституті підготовки кадрів
державної служби зайнятості України
03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17, тел. (044) 536-14-85